БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ
БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР
ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ
СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.
АПРЕЛЬ
16
СУББОТА
№ 89 (4573)

Өртээ 20 көп.

Көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери! Ниитиниң мал ажылын бүгү хемчеглер-биле хөгжүдүңер, малдың быжыг чем суурун тургузуңар, малдың продуктулуун бедидиңер, үрелел херээн улам экижидиңер! Мурнакчыларга деңнежип, оларның дуржулгазын ажыглаңар! Чоннуң кижи бүрүзүнге онааштыр мал ажылының продуктуларын бүдүрер талазы-биле Американың Каттышкан Штаттарын эртээлиңер!

(1960 чылдың Май бирге СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

Колхозчу бүрүзү ниитиниң күш-ажылынга киржир ужурлуг

Колхоз бүдүрүлгезинде бүгү ажылдар колхозчу массаларның күш-ажылчы киржилгези-биле күүседиттинип турар. Ниитиниң ажыл-агыйының хөгжүлдези дээш областың көдээ ажыл-агый артельдериниң кежигүннериниң идепкейи канчаар-даа аажок бедээн. Бо чорукка планнаашкынның чаа чуруму, көдээ ажыл-агый артелиниң Уставының дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы, колхозчуларга ай санында берип турар акша авансылаашкыны улуг рольду ойнаан.

Тываның эр, херээжен колхозчулары чеди чылдың бирги чылында [illegible], сүт, дүк, тараа бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседип, көдээ ажыл-агый чылын чедиишкинниг дооскан.

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин изии-биле деткивишаан, колхозчулар СТС-тер болгаш совхозтар ажылчыннары-биле кады төөгүлүг чеди чылдың ийиги чылының онаалдаларын хуусаа бетинде күүседири дээш бүгү күштерин болгаш аргаларын мобилизастап турар. Областың колхозтары 1960 чылдың бирги кварталында күрүнеге эът, сүт садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткен.

Чеди чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседириниң, колхозтарны организас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаарының, оларның экономиказын хөгжүдериниң чугула негелдези болза ниитиниң ажыл-агыйынга колхозчуларның идепкейлиг киржилгезин улам ыңай идепкейжидери, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери болур.

Ындыг болза-даа областың дыка хөй колхозтарында колхозчуларның чамдык кезии янзы-бүрү чылдагааннар-биле ниитиниң күш-ажылынга кошкак киржип, азы колхоз бүдүрүлгезинге шуут ажылдавайн турар чижектер хөй. 1959 чылда обласка ниитизи-биле 3778 колхозчулар күш-хүннериниң доктааттынган минимумун күүсетпээн, а 751 колхозчулар ниитиниң күш-ажылынга шуут киришпээн. Январь, февраль, март, октябрь, ноябрь, декабрь айларда колхоз бүдүрүлгезинге кончуг эвээш колхозчулар ажылдаан.

Бай-Тайга, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Сүт-Хөл районнарның колхозтарында күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, ниитиниң күш-ажылынга ак-сеткилдиг киришпес, күш-хүннериниң минимумун күүсетпес, ол ышкаш колхоз бүдүрүлгезинге шуут киришпес колхозчулар кончуг хөй. Чижээ, эрткен чылын Бай-Тайга районда 987 колхозчулар, оон иштинде 576 херээженнер күш-хүннериниң минимумун күүсетпээн, 177 колхозчулар, оон иштинде 164 херээженнер ниитиниң күш-ажылынга шуут киржилге чок болган. Сүт-Хөл районда 493 колхозчулар, оон иштинде 270 херээженнер күш-хүннериниң минимумун күүсетпээн, а 237 колхозчулар, оон иштинде 123 херээжен колхозчулар колхоз бүдүрүлгезинге ажылдаваан. Оон-биле кады областың бүгү колхозтарындан 1430 ажыг колхозчулар колхоз бүдүрүлгезинге кандыг-даа киржилге чок, боттарының хуузунда ажылын сүрүп, өске бүдүрүлге, албан организация черлеринде ажылдап турар. Чайгы үеде ниитиниң күш-ажылынга киржир ужурлуг 12 хардан 16 хар чедир назылыг 5800 ажыг оолдар, кыстардан 2308 кижи колхоз бүдүрүлгезинге кандыг-даа киржилге чок болган.

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг, «СЭКП XX съездизи», Бай-Байганың «Найырал», Сүт-Хөлдүң «Бора-Тайга», «Ишкин», Чөөн-Хемчиктиң «Хорум-Даг», «Кызыл тараачын» колхозтарында күш-хүннериниң минимумун күүсетпээн болгаш колхоз бүдүрүлгезинге эрткен чылын шуут киришпээн колхозчулар дендии хөй. Сүт-Хөл районнуң «Бора-Тайга» колхозунда Куулар Ай-оол, Сарыглар Херел-оол, Ооржак Курбаажык олар ниитиниң күш-ажылынга киржиринден үргүлчү ойталап келген. Оларның кижи бүрүзүнүң колхозка төлээр өрези 600—2000 рубль чедип турар. Күш-ажыл кылып шыдавас хире кандыг-даа чылдагаан чок, ол хирезинде ниитиниң күш-ажылынга киришпес, аныяк, шыырак колхозчулар Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук», «Искра», «Кызыл тараачын» колхозтарында бар.

Чамдык чалгаа, шүшпең колхозчуларның мындыг янзылыг сагылга-чурум чок чоруун өй-тавында деп санап база оларның-биле эптежип болбас. Ниитиниң бүдүрүлгезин ынчаар кайы хамаан чок көөр чоруунуң дугайында айтырыгны колхоз бүрүзүнге кичээнгейлиг көөр, ол медилиг кадык эвес болуушкуннарның чылдагааннарын илередир, колхозчу массаларны кижизидериниң тодаргай хемчеглерин доктаамал алыр херек. Колхозчу бүрүзү колхоз бүдүрүлгезинге эң идепкейлиг киржир ужурлуг. Чүгле ынчан колхозтарның экономиказы быжыгар, а ол ышкаш колхозчуларның материалдыг чаагай байдалы экижир.

Доктааттынган күш-хүннериниң минимумун күүсетпейн база колхоз бүдүрүлгезинге шуут киришпейн турар колхозчуларның хөй кезии херээжен колхозчулар болуп турар. Ол болза колхозтарның баштаар черлери, партия организациялары херээжен чоннуң ажылдаарынга таарышкан байдалды тургузуп шыдавайн турарын херечилеп турар. Колхозтарда уруглар яслилери кончуг эвээш, оларның хөй кезии сезоннуг ёзу-биле, доктаамал эвес ажылдап турар. Бо талазы-биле байдал Улуг-Хем, Сүт-Хөл, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга районнарда дендии багай.

Колхозчуларны ниитиниң күш-ажылынга идепкейлиг кирииштиреринге хөй күш үнер ажылдарны механизастаары, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары, колхозчу бүрүзүнге, ылангыя херээжен колхозчуларга ак-сеткилдиг ажылдаар аргаларны хандырары улуг рольду ойнаар. Ынчангаш партия, совет органнары, колхозтарның баштаар черлери бо бүгү хемчеглерниң боттанган турарынче кол кичээнгейни угландырар ужурлуг.

СЭКП ТК-ның Май 1-ге Кыйгырыглары солуннарда парлаттынган. Ол кыйгырыглар бүгү совет улусту сорук киирип турар. **«Эр, херээжен колхозчулар! Ниитиниң ажыл-агыйын бүгү хемчеглер-биле сайзырадыңар, колхоз байлааның үндезини— хуваашпас фондуларны көвүдедиңер! Колхозтар аразының бүдүрүлге харылзааларын улам калбартыңар!»**

Ж. Самбунуң Москвада чоруп турары

Моол Арат Республиканың Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы Ж. Самбу болгаш ону үдеп чорууру кижилер апрель 14-те ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинге чорааннар.

Аалчылар кол павильоннуң делгирлерин көрүп, Рязань областың, Узбек ССР-ниң павильоннарынга болгаш «Атомнуг энергия тайбың сорулгаларда» деп павильонга чорааннар.

Ж. Самбу хүннүң ийиги чартыында В. И. Ленинниң Кремльге ажылдап турган кабинединге болгаш квартиразынга чораан.

Моолдан келген аалчылар Кремльдиң архитектуралыг тураскаалдарын көрген болгаш күрүнениң чепсек палатазынга чорааннар.

Ол-ла хүн Моолдуң Араттың-революстуг партиязының ТК-зының Ийиги секретары Л. Цэнд болгаш МАР-ның ССРЭ-де элчини С. Лувсан ССРЭ-ниң культура министри Н. А. Михайлов-биле ужурашкаш, беседалашканнар.

Моол Арат Республиканың Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы Ж. Самбу апрель 14-түң кежээзинде ССРЭ-ниң Улуг театрынга Р. Глиэрниң «Кызыл чечек» деп баледин көрген.

Ж. Самбу биле кады МАРП ТК-ның Ийиги секретары Л. Цэнд, МАР-ның ССРЭ-де элчини С. Лувсан болгаш Моолдуң өске-даа төлээлекчилери театрга чорааннар.

Эштер К. Е. Ворошилов, Ф. Р. Козлов, Н. Г. Игнатов, Н. А. Мухитдинов болгаш өскелер-даа төп ложага аалчылар-биле кады олурганнар.

(СЭТА).

ТӨРЭЭН ЧУРТКА УЛАМ ХӨЙ ЭЬТТИ, СҮТТҮ, ДҮКТҮ БЕРЭЭЛ!

☆

Чөөн талакы районнарның көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралы

☆ ☆ ☆

Апрель 14-те, Кызыл хоорайга областың чөөн талакы районнарының көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралы болуп эрткен. Хуралга СЭКП райкомнарының секретарьлары, райкүүскомнарның даргалары, колхозтарның даргалары, совхозтарның директорлары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери болгаш мурнакчы малчыннар келгилээн.

1960 чылдың бирги кварталында көдээ ажыл-агый талазы-биле социалистиг чарыштың түңнелдерин хуралга чугаалашкан. Бо айтырыг талазы-биле областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги эш **В. Соколов** допчу илеткел кылган.

— СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң салган сорулгаларын күүсетпишаан бистиң областың колхозтары болгаш совхозтары бирги кварталда алган социалистиг хүлээлгелерин күүседир талазы-биле чамдык түңнелдиг ажылдарны чорутган— деп илеткелчи демдеглээн. Область бо чылдың бирги кварталында эрткен чылдың ол-ла үезинге бодаарга 494 тонна хөй сүттү, 58 тонна хөй эътти бүдүрген. Ол чорук күрүнеге сүт садар талазы-биле социалистиг хүлээлгени 124,6 хуу, а эътти—127 хуу күүседир арганы берген. Эрткен чылдың бо үезинге бодаарга 462 тонна хөй сүттү, 188 тонна хөй эътти күрүнеге саткан.

Чөөн-Хемчик район бирги кварталда эът бүдүрер талазы-биле хүлээлгезин 2,1 катап, а күрүнеге садар талазы-биле—185,3 хуу күүсеткеш, чарышка тиилекчи болган. Эът бүдүрер болгаш садар талазы-биле колхозтарның аразынга чарышка Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозу, а совхозтарның аразынга—«Межегей» совхоз тиилекчи болган. «Барлык», «Кызыл партизан», «Өөк» совхозтар болгаш Чөөн-Хемчикте «Искра», Ленин аттыг, Сүт-Хөлде «Ишкин», Тожуда «Май бири», Барыын-Хемчикте «Совет Тываның 5 чылы», Каа-Хемде «Кызыл тук» колхозтар эът садар талазы-биле боттарының хүлээлгелерин ажыр күүсеткеннер.

Сүт бүдүрер болгаш садар талазы-биле социалистиг чарыштың мурнакчылары Каа-Хем районнуң «Межегей» совхозтуң, Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» колхозтуң чедиишкиннерин хуралга өөрүп демдеглээн.

Ынчалза-даа мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш садар талазы-биле хүлээлгелерниң күүселдези районнарда, тус-тус ажыл-агыйларда бир дөмей эвес болганын бирги кварталдың түңнелдери көргүскен. Областа 4 район эът бүдүрериниң квартал планын күүсетпээн, 6 район ону эрткен чылдың деңнелинден безин кудулатканнар, 29 колхозтар күрүнеге эът садар хүлээлгезин күүсеткен, а өскелери күүсетпээн.

Бии-Хем район эът садар хүлээлгезин чүгле «Кызыл тараачын», «Тиилелге» колхозтарның, «Өөк» совхозтуң күсели-биле күүсеткени, сүт талазы-биле мурнакчы болган Каа-Хем районнуң колхозтарының деп кезии сүт садар хүлээлгелерин күүсетпээни болгаш өске-даа районнарда ажыл-агыйларның көргүзүглериниң бир-дески эвес чоруу болза, социалистиг чарышты тодаргай эвес, кыры-биле эреңгей чорудуп, чылда алган хүлээлгелерин кварталда, айда канчаар күүседирин кижи бүрүзүнге чедирбейн турарында. Бир эвес чөөн талакы районнарның ажыл-агый бүрүзү боттарының социалистиг хүлээлгелерин бир-дески күүсеткен болза, бирги кварталда 116 тонна немелде сүт алдынган турарын санаашкыннар көргүзүп турар. Чамдык колхозтар эът, сүт бүдүрер хүлээлгелерин ажыр күүсетсе-даа, иштики ажыл-агый хереглелинге хөйнү чарыгдааш, күрүнеге эң эвээшти берип турары шын эвес.

Эът садар талазы-биле алдынган хүлээлгени күүседиринге хаван эъди улуг черни ээлээр ужурлуг турбуже, Таңды районнуң колхозтарында чүгле 54 хаванны семиртилгеде тургусканы таарымчалыг эвес. Хаван эъдин бүдүрер ажыл Бии-Хем, Улуг-Хем районнарда база онза багай чоруп турар. «Элегес» совхозта Хасаншин, «Кызыл партизан» совхозта Лузин, «Межегей» совхозта Глебов ышкаш социалистиг чарыштың эгелекчилериниң чедиишкиннерин ажыглап турар чаа депшилгелиг аргаларын хаван фермаларынга нептередири, шиңгээдип ажыглаары чугула. Малдарның одарладыр семиртилгезин амдан эгелеп организастаары, хөй кыргылдазынга хыпамчалыг белеткенири чугула.

Инектерни баглавайн ажаап механиктиг саалданы ажыглап тургаш, хөй сүттү саап турар мурнакчы саанчыларның дуржулгазын ажыглаар, бызааларны чагыштырып доруктурар, инектерни тарып боозадыр болгаш өске-даа хемчеглерни илеткелчи тодаргай чугаалаан. Чөөн талакы районнарның ажыл-агыйлары сүттү бүдүрерин көвүдедип, күрүнеге садар хүлээлгезин ажыр күүсетсе-даа, Кызыл хоорайны сүт-биле үзүктел чок хандырарын ам-даа чедип албайн турар.

Областың чөөн талакы районнарының колхозтарының болгаш совхозтарының 1960 чылдың тарылгазынга четпес белеткелдиг кирип турарын, тарылганы кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге чорударының хемчеглерин илеткелчи-даа, санал бергеннер-даа тодаргай чугаалаан.

Хуралга шупту 14 кижи санал берген. Санал берген эштер болза бирги кварталда чедип алган чамдык ажылдарны болгаш бар четпестерни демдеглевишаан, кол кичээнгейни мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш садар талазы-биле ийиги кварталда социалистиг хүлээлгелерни эрестиг күүседири дээш бүгү күштерни, аргаларны мобилизастаарынче угландырган.

КЫЗЫЛ ТУКТУ БЫЖЫГ ТУДАР

— Бирги кварталда сүттү бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле районнарның социалистиг чарыжынга баштайгы тиилелгени чедип алганы бистиң Каа-Хем районнуң ажыл-ишчилеринге улуг өөрүшкүлүг болуушкун. СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун бистиң районга тывыскан чорук хамыктың мурнунда саанчыларның, кадарчыларның, бызаа ажаакчыларының карак-кызыл күш-ажылының түңнели — деп, СЭКП райкомунуң секретары эш **С. Шуклин** саналынга чугаалаан.

Районнуң колхозтары бирги кварталда 352500 кг сүттү азы эрткен чылдың чогуур үезинден 85300 кг хөйнү сагган. Бирги кварталда сүт садар хүлээлгезин 134,8 хуу күүсеткен болгаш азы эрткен чылдындан 54 хуу көвүдеткен. 12 саанчылар кварталда инек бүрүзүнден 350 — 450 кг сүттү сагган. Ылангыя инек бүрүзүнден 777 кг сүттү саггаш, районга бирги, а обласка ийиги черни ээлээн Ленин аттыг колхозтуң саанчызы эш А. Яковлеваны, фермалар аразынга бирги черни ээлээн «Тиилелге» колхозтуң төп фермазын СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң хүндүлел бижиктери-биле шаңнаан, сүт садар талазы-биле бирги черни ээлээн «Кызыл тук» колхозка СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

Сүттү бүдүрерин болгаш садарын көвүдедир талазы-биле районнуң колхозтарының чедиишкиннери анаа таварылга эвес. Ол болза, инектерниң уксаазын экижидер, сүткүр инектерни шыктыг болгаш бөдүүн чемнер-биле долдур хандырар талазы-биле колхозтарның кызымаккай ажылының, инектерни баглавайн ажаар мурнакчы дуржулганы ажыглаанының, фермаларны механизастааның, бызааларны сагбас инектерге тускай эмзирип доруктурарының аргазын ажыглаанының түңнели болур.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедири партия организацияларының болгаш колхозтарның баштаар черлериниң организакчы ажылындан улуу-биле хамааржыр. СЭКП райкому рязаньчыларның дуржулгазын ажыглавышаан, социалистиг чарыштың түңнелдерин үндүрер талазы-биле район комиссиязын болгаш шилчиир Кызыл тукту тургускан, мурнакчы колхозтарның удуртукчуларының болгаш мурнакчыларының хожудап турар колхозтарга баарын практикалап турар. «Тиилелге» болгаш Ленин аттыг колхозтарның малчыннарынга культура баазаларын тургускан, социалистиг чарыштың бюллетенин ай санында үндүрүп турар. Районнуң мурнакчы малчыннарын демдеглээр кежээлерни эрттирери социалистиг чарышка улуг рольду ойнап турар.

— Ийиги кварталда районнуң колхозтары 331 тонна эътти, 495 тонна сүттү, 500 центнер дүкту күрүнеге садар, ол дээрге улуг күженишкинниң болгаш хамыктың мурнунда хожудап турар колхозтарже кичээнгейниң улгаттырарын негеп турар. Бөгүн ап турар Кызыл тугувусту ийиги кварталда кымга-даа алыспайн быжыг тудар дээш бодувустуң бүгү күштеривисти болгаш курлавырларывысты мобилизастаар бис— деп эш Шуклин чугаалаан.

БЕДИК АГРОТЕХНИКТИГ ДЕҢНЕЛГЕ

СЭКП обкомунуң секретары эш **А. Попов** саналынга II-ги кварталдың сорулгалары-биле холбаштыр часкы тарылганы бедик агротехниктиг деңнелге организастыг чорударының ужур-дузазын демдеглевишаан, Улуг-Хем районда амгы үеде байдалды чугаалаан.

Апрель 10-та чедир ол районда 23 трактор, 30 кожуг машиналары септеттинмээн. «Күш-ажылдың хостуу» колхозтан өске колхозтар тарылгага белеткелди харысалгалыг чорутпаан. Организастыг эвес болгаш агротехниктиг негелделерни хажыдар чоруктар часкы хову ажылдарының баштайгы хүннеринде көстү берген. Ленин аттыг колхоз илиртээшкинни черни андарган аайы-биле узун дургаар чорудуп турда, районнуң көдээ ажыл-агый инспекциязы-даа, агрономнарда-даа хемчег албаан.

Улуг-Хем районда бедик дүжүт дээш ёзулуг демисел чок деп чүвени суггарылга бугаларының ажыглаттынмас апарганы, өлекти эвээш сөөрткени, часкы өл-шыкты багай ажыглап турары, четпес үрезиннерни тыптынмайн, күрүнеге идегеп олурар хөөннерниң бары херечилеп турар. Хову турлагларынга ниитиниң чемненилгезин организаставаанындан Ленин аттыг колхозтуң трактористтери 10 ажыг км ырак колхоз төвүнче кежээ чанып турар. «УТКА 25 чылы» совхозтуң механизаторлары база ындыг. Колхозтарның хову турлаглары эки септеттинмээн, политмассалыг ажыл хирелиг, социалистиг чарыш калбарбаан.

Районда хөй сүт, хөй эът дээш демисел калбарбаан. «Чодураа» колхозта бар силосту ажыглавайн турар.

ХАРЫСАЛГАНЫ УЛАМ БЕДИДИП ТУРАР

— Бистиң районга шилчиир Кызыл тукту тывысканы өөрүнчүг, оон-биле кады харысалганы улам бедидип турар, ол тукту чыл дургузунда быжыг тудар дээш демисежир бис — деп, Каа-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң даргазы эш **П. Серединин** чугаалаан. II-ги кварталдың сорулгаларын ийи ай иштинде күүседип болурунуң аргалары колхозта бар. Инектерни баглавайн ажаары, кажаанның аштаалгазын механизастааны, электросаалдаже шилчээни саанчыларның саның кызырган, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткен, сүттүң бот-үнезин 20 хуу чиигеткен, мурнакчыларның чедиишкиннерин көвүдеткен. Чижээ, саанчы У. Яковлева ам 65 инекти чааскаан саап, сагган сүттүң бот-үнезин 28 хуу чиигедирин чедип алган. Мурнунда ол хире инектерни 6 кижи саап турган. Хойжу М. Биче-оол 100 хөй бүрүзүнден 170 хураган алырын хүлээнген. Оон хойларының бирги оолдаашкыны чедиишкинниг эрткен болгаш ам ийиги оолдаашкынга белеткенип турар.

Колхоз бо чылын акша төлевиринге шилчээн чорук 1-ги кварталда эки түңнелди көргүскен. Ам колхозчу бүрүзү айда чежени ажылдап алырын билир. Чижээ, айда ортумаа-биле малчыннар 740 рубльди, механизаторлар 1200 рубльди, бызаанчылар 811 рубльди ажылдап ап турар. Ол чорук оларның ажылга идепкейин бедиткен.

АЖЫЛДЫҢ ЧЕДИИШКИНИ КИЖИЛЕР-БИЛЕ АЖЫЛДА

СЭКП обкомунуң секретары эш **М. Мендуме** саналынга социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге кижилер-биле ажыл кол чугула деп демдеглээш, Эрзин, Тес-Хем районнарда партияның политмассалыг ажылының байдалын чугаалаан.

Тес-Хемге көөрде Эрзинде малчыннар ортузунга ажыл багай эвес тургустунган, олар алган хүлээлгелерин билирлер. «Мөрен» колхозтуң сүт-бараан фермазынга рязаньчыларның дуржулгазын танышкан соонда 6 — 7 класстар доосқан 12 комсомолчулар ол фермага ажылдаары-биле барганнар. Ында кызыл булуңну эки дерээн, янзы-бүрү оюн чүүлдери бар, комсомолчулар концерт бөлүүн тургускан.

Апрель 9-та район төвүнге болган хуралга эът бүдүрерин көвүдедир айтырыгны чугаалашкан. Аңаа суурнуң чурттакчылары күрүнеге 10 тонна эътти садарын хүлээнген. Ындыг янзылыг хемчегниң колхозчуларда база чорудуп турар.

Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң Улуг-Күзег фермазында көскү агитация, тайылбыр-массалыг ажыл эки тургустунган. Ынчалза-даа ырак одарларда хойжулар боттарының хүлээлгелерин билбес. Чугаалажып көөрге, «эрткен чылда ышкаш биске дыңнадышкын келбээн болгай» дижип турар. Ол дээрге районнуң партия, совет организацияларының ажылының шын эвес практиказын айтып турар. СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи Ширинец 1-ги кварталда районнуң социалистиг хүлээлгелерин база оон түңнелдерин билбес болган, ол ышкаш «Чодураа» колхозта парторганизация секретары эш Самдан колхозта ажыл кылыр кижилерниң саның болгаш өске-даа кол айтырыгларны билбейн турары чөгенчиг. Ол малчыннарга беседа чорутпайн, кижилер-биле ажылдавайн турар.

Колхозтарның малчыннарынга солуннар тарадылгазы четпес, кино, концерт көргүзүү болбайн турар. Ажылдың чедиишкини—хамык ужур кижилер-биле ажылда.

МАЛЧЫННАРНЫҢ ИНИЦИАТИВАЗЫ-БИЛЕ

— Бистиң совхоз малчыннарның инициативазы-биле бо чылын мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге дужаар талазы-биле бедиткен хүлээлгелерни алган. Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы атты чедип алган Алаак фермазының саанчылары бо чылын инек бүрүзүнден 2700 литр сүттү саар хүлээлгени алганнар. Бирги кварталдың хүлээлгезин ажыр күүсетпишаан, харын сүт талазы-биле чылда алган хүлээлгевистиң 23 хуузун күүсеттивис — деп, «Межегей» совхозтуң директору эш **В. Пащенко** чугаалаан.

Оон ыңай эш Пащенко бирги кварталда эки түңнелдиг болган мурнакчы малчыннарның чедиишкиннерин, ылангыя тракторист Глебовтуң хаван ажылынга бодунуң инициативазы-биле киргеш, хонукта хаван бүрүзүнден 400 грамм дензи немелдезин чедип ап турарын, механизастаашкынны болгаш чаа аргаларны ажыглааның түңнелинде Алаак фермазының саанчыларының 50 хуузун кызырганын, бир саанчыга 60 ажыг инектерни быжыглааның чугаалаан.

Ынчалза-даа чедип алган чүүлдерге оожурган болбас, бар четпестерни чайладып тургаш, ийиги кварталда 700 центнер эътти, 3370 центнер сүттү күрүнеге дужаар болгаш өске-даа хүлээлгелерни ажыр күүседир дээш бүгү хемчеглерни алырын оратор түннеп чугаалаан.

МУРНАКЧЫ ДУРЖУЛГАНЫ НЕПТЕРЕДИР

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң даргазы эш **П. Астафьев** колхозчулар бедиткен хүлээлгелерин бирги кварталда канчаар күүсеткенин болгаш Туран сүт-бараан фермазының ажылын чугаалаан. Чайын-даа, кыжын-даа бир дөмей сүт саалдазын ол ферма чедип алган. Бирги кварталда инек бүрүзүнден 616 кг сүттү ферма сагган.

Ферманың эки көргүзүглериниң үргүлчүлеп турарының чылдагааны болза, ажылга шилиттинген эки кижилер-биле оон хандыртынганында, уксаа экижидер ажылды каш чыл иштинде чорудуп, хонукта 20 кг чедир сүт бээр сүткүр инектерлиг болганында болгаш ажылды эки организастааныңда. Ол ферманың эки уксаалыг кыс моолургаларын өске фермалар ап турар.

Туран фермазының ажылын өске районнарның төлээлери барып таныжып ап турда, бистиң районнуң колхозтарындан кым-даа кээп таныпшайн турар. Ол дээрге СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң четпес ажылы болур.

Оон ыңай эш Астафьев «Өөкте» сүт хүлээп алыр черге сүт дужаарын үзүктедирип турар дугайында бодунуң адреизинге болган шүгүмчүлелди хүлээп албышаан, янзы-бүрү чылдагааннар-биле ол черниң сүттү орта хүлээп албайн турарын, сүт кудар савалар-биле колхозту хандырбайн турарын шүгүмчүлээн.

ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРНИ КҮҮСЕДИРИНИҢ ХАЖЫЫЗЫНГА КЫМ-ДАА ТУРБАС

Социалистиг чарыштың талазы-биле хөй-нийти контролюнуң область комиссиязының даргазы эш **Д. Зайцевтиң** саналынга чугаалааны болза, область комиссиязы 1-ги кварталдың социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрген. Алдынган хүлээлгелерни күүседири дээш демиселге чамдык районнар болгаш ажыл-агыйлар кошкак киришкенин түңнелдер көргүскен. Хүлээлгелерни боттары алган болганда ажыл-агый бүрүзүнде оларны чедип алырының аргалары бар. Эрткен чылын РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун ийи удаа чаалап алганывыс бисте күштер болгаш аргалар барын айтып турар.

Эът бүдүрер болгаш садар талазы-биле Чөөн-Хемчик райондан өске районнарның ылгалы чок болгай. Өскелерге үлегер көргүзер ужурлуг хоочун совхоз болур «Элегестиң» түңнелдери шоолуг эвес. Ында бистиң Чиживис бар деп турар, а херек кырында күрүнеге хаван эъди бербейн турар. Таңды районнуң «Совет Россия» колхозунуң даргазы эш Түрген-оол Тес-Хем районга бо чылын артыкшылдыг мал чемнери берип турган хирезинде кварталда сүт садар хүлээлгезин күүсетпээн.

Бир эвес чылдың бирги чартыында эки ажылдаар болзувусса мурнакчы область болур арга бисте бар. Маңаа кол чүве — хүлээлгелерни күүсединге бүгү ажыл-агыйларның бир дөмей күженишкинниг киржири, бир дөмей эки көргүзүглерни чедип алыры болур. Маңаа бот-боттарының дуржулгазын солчуру чугула.

II-ги кварталда хөй-нийти контролюнуң область комиссиязының кежигүннери мурнакчы-даа, хожудангай-даа ажыл-агыйларның ажылын барып көөрүн планнап турар.

МУРНАКЧЫЛАРГА ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАН

Саналдар төнген соонда СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң доктаалын ёзугаар бирги кварталда социалистиг чарышка чөөн талакы районнардан тиилеп үнгеннерге шаңналдарны тывыскан.

Күрүнеге сүт садар талазы-биле районнар аразынга бирги черни ээлээн Каа-Хем районга СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан. Сүттү бүдүрер болгаш дужаар талазы-биле совхозтар аразынга бирги черни ээлээн «Межегей» совхозка, эът садар талазы-биле колхозтар аразынга бирги черни ээлээн Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунга, сүт садар талазы-биле колхозтар аразынга бирги черни ээлээн Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунга СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң Хүндүлел бижиктерин тывыскылаан.

Шилчиир Кызыл тукту хүлээп ап тура, СЭКП райкомунуң секретары эш Шуклиннин чугаалааны болза: сүт бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле бирги кварталда чедип алган чедиишкиннери дээш СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун бөгүн ап тургаш, Каа-Хем районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедири дээш, чеди чылдың ийиги чылында алган бедиткен хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседири дээш улам күженишкинниг ажылдааш, бүгү хүлээлгелеривисти декабрь 1-де бурун күүседиривисти каа-хемчилерниң мурнундан, районнуң партия, совет организацияларының мурнундан бүзүредип тур мен.

Эштер Пащенко, Бологов, Астафьев олар СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң Хүндүлел бижиктерин хүлээп ап тура, көдээ ажыл-агый продуктуларын Төрээн чуртка улам хөйнү бээр дээш демиселге моон-даа артык улуг күш-биле ажылдаарын чылыг, патриотчу сөстер-биле база бүзүредип турганнар.

АПРЕЛЬ 22-ДЕ В. И. ЛЕНИННИҢ ТӨРҮТТҮНГЕН ХҮНҮНДЕН БЭЭР 90 ЧЫЛ БОЛУР

ЛЕНИН СМОЛЬНЫЙДА

Смольный! Бо бажың россий пролетариадының революстуг шимчээшкининиң төөгүзүнге бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг тураскаал болуп кирген. Кажи төрелгетенниң чаа амыдыралының эгелээнинин үезин салган Октябрьның социалистиг Улуг революциязы бо бажың-биле шуут холбашкан. Пролетар революциязының генниалдыг баштыңчызы, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизи В. И. Ленин маңаа ажылдап турган.

Октябрьның хүннеринде Смольный ажылчын Питерниң төвү турган. Нарва болгаш Нева заставаларындан, Выборг болгаш Петроград талаларындан, Охта болгаш Васильевский ортулуктардан Смольныйже кижилер соксаал чокка чоруп турган. Шериг-революстуг комитеттиң дайынчы даалгаларын күүседири-биле революстуг отрядтар «Интернационалды» ырлавышаан, Смольныйдан чоруп турганнар.

Смольныйга келириниң мурнунда В. И. Ленин Финляндиядан ээп келгенинин соонда, буржуаз түр чазактың истекчилеринден чаштынып турганы Сердобольская кудумчуда большевик М. В. Фофанованың бажыңынга—сөөлгү чажыт квартирага чурттап турган. Ынчаарда Ленинге солуннарны, хөй санныг чагаа бижиктерни хүннүң-не чедирип берип турган. Ол бүгүнү номчааш, Владимир Ильич ол-ла дораан чүүлдерни, чагааларны бижип, партияның Төп Комитединче чорудуп турган.

Октябрьның 24-түң эртенги медээлери хоорайда онза дүшкүүрлүг байдалдың тургустунган дугайын чугаалап турган. Ол дүшкүүрлүг байдал эң үстүкү хемчээлинге четкен: тура халышкынче көдүрлүп үнеринге бүгү чүве белен апарган. Революцияның салым-чолу неделяларда, хүннерде эвес, харын шактар иштинде шиитпирлеттинер турган. Питер заставаларының ажылчыннары, гарнизонунуң солдаттары чүгле медээни манап турганнар.

Ол хүн Владимир Ильич чажыт байдалдан үнер кылдыр чөпшээрелдиң бээрин негеп, М. В. Фофанованы партияның Төп Комитединче каш-даа удаа чоруткан. Тура халышкынның оон ыңай саадап болбас апарган. Кежээликтей Ленин Төп Комитеттиң кежигүннеринге мындыг чагааны бижээн:

«Эштер!

Бо одуругларны 24-түң кежээзинде бижидим, байдал мырыңай нарыыдай берген-дир. Тура халышкынга оожумнаар чорук шынап-ла өлүм-биле дөмей деп чүве ам мырыңай тодаргай апарган... Манап болбас!! Бүгү-ле чүвени ышкынып болур!!»

Владимир Ильичиниң амыдыралынга таварышкан бо болуушкунуң дугайын Н. К. Крупскаяның ,сактыышкыннарында мынчаар чугаалап турар. «Ноябрьның 6-да (октябрьның 24-те) Ильич бистиң партийжи Маргарита Васильевна Фофановавыстың Выборг талазында бажыңынга ам-даа чажыт байдал-биле хевээр олурган... Тура халышкынга белеткенип турарын ол билип, мындыг үеде ажылдан ырак турарынга халаазырап турган. Тура халышкынның оон ыңай саададып болбас дээрзин дамчыдары-биле Маргаритадан менче чагаажыгаш чоруткан... Ильич боду Смольныйже ам дораан чоруптарын шиитпирлээн. Ынчангаш далажып турган. Маргаритага мындыг чагаажыгашты арттырып каан: «Мээң баарымны силерниң күзевейн турган чериңерже чоруптум. Байырлыг. Ильич».

Октябрьның 24-те орай кежээ тура халышкынны шуут удуртуру-биле В. И. Ленин Смольныйга чедип келген. Оон удуртуп башкааны Шериг-революстуг комитеттиң ажылы онза калбарган. «Аврора» крейсерден үгер-бооларның боолаан даштаашкыны тура халышкынның эгелээнин медээлээн. Тура халышкын дугайында В. И. Лениниң ажылдап кылган планын ылап күүсетпишаан, революсчу ажылчыннар болгаш матростар чедиишкиннерни удаа-дараа чедип ап турганнар. Буржуаз Түр чазактың сөөлгү оңгузу—Кышкы орду дүшкен. Смольный шиитпирлиг тиилелгени чедип алган. Ол болза делегей төөгүзүнге чаа үениң—капитализмниң буурап дүжериниң болгаш социализмниң төрүттүнериниң үезин — ажыткан өндүр-чаагай хүн болган. Оон бээр дөртен ажыг чылдар эрткен. Смольный совет кижилерниң база даштыкы чурттарның ажылчы чоннарының төлээлекчилериниң чыглып, хүндүткээр чери апарган. Смольныйга хүн бүрүде чүс-чүс кижилер кээп турар. Ында бар чүүлдер экскурсантыларны сонуургадып турар.

Ильичиниң чүве чугаалап турганы Улуг залче ажылчыннар, колхозчулар, эртемденнер, школачылар болгаш пенсионерлер сагыш-сеткилдиң хайныышкыны-биле кирип турарлар. Маңаа, ак-колоннаалыг дээр залга, октябрьның 26-ның кежээзинде Бүгү-Россияның Советтериниң II-ги съездиниң ийиги хуралынга Ленин чүве чугаалаан. «Тайбың дугайында декретти» болгаш орус тараачын чоннуң чүс-чүс чылдарның дургузунда күзеп чораан күзелин боттандырган «Чер дугайында декретти» Владимир Ильич номчаан.

Баштайгы ажылчын-тараачын чазак—Лениниң даргалааны Улус Комиссарларының Чөвүлели—Смольныйга ажылдап турган. 1917 чылдың ноябрьның баштайгы чартындан эгелээш 1918 чылдың март 10-га чедир Владимир Ильичиниң ажылдап база чурттап турганы өрээлдеринче кижилер делгем коридорлар дамчып кирерлер. Ында бар бүгү-ле чүве Лениниң дугайын сагындырып турар.

Улуг эвес өрээл бо. Маңаа чеже кижи чорбаан дээр! Кижилер өрээлдиң иштики бөдүүн байдалын улуг кичээнгей-биле көрүп турарлар. Мында бүгү-ле байдалдар В. И. Лениниң каас-коя чорукка хөңнү чогун болгаш бодунуң хуу эрге-ажыктары дээш негелде чок биче сеткилдиң кайгадыр. Өрээлче кирер эжиктиң солагай талазының булуңунда эжик-биле сонганың аразында хеп шкавы бар. Эжиктен ырак эвесте хана чанында — бичии стол. Оон кырында телефон. Бижик бижиир херексел база лампа, чымчак сандай болгаш төгерик столчугаш. Стол кырында саргара берген ол үениң солуннары. Бо бүгү үр-ле туруп келген, ынчалза-даа ол уттундурбас хүннер бо иштиң бөдүүн өрээлге кире бээрге ам безин сагышка кирип келир.

В. И. Лениниң чурттап турган өрээлинче кирер эжиктиң оң талазында чоңгу урган матрастарлыг ийи бөдүүн демир оруннар турар.

Совет эрге-чагырганың баштайгы айларында В. И. Ленин хөй-хөй кайгамчык чогаалдарын Смольныйга бижээн. Маңаа ол дыка хөй чугула политиктиг документилерге: «Ажылчы болгаш мөлчүттүрген улустуң эргелериниң Декларациязынга», парлалга дугайында, революстуг судтарның дугайында, Ажылчын-Тараачын Кызыл Армияны организастаар дугайында болгаш өске-даа документилерге ат салган.

Совет күрүнениң национал политиказының үндезиннери болган төөгүлүг документилерни Ленин бо-ла Смольныйга чогааткан, азы оларга ат салган. Ындыг документилерге «Россияның улустарының эргелериниң Декларациязы», «Россияның болгаш Чөөн чүктүң бүгү куш-ажылчы муссульманнарынга» уггуулга, «Украин радага ультиматумнуг негелделер-биле украин улуска Манифест», Финляндияның хамаарышпас чоруунуң дугайында декрет болгаш өскелер-даа хамааржыр.

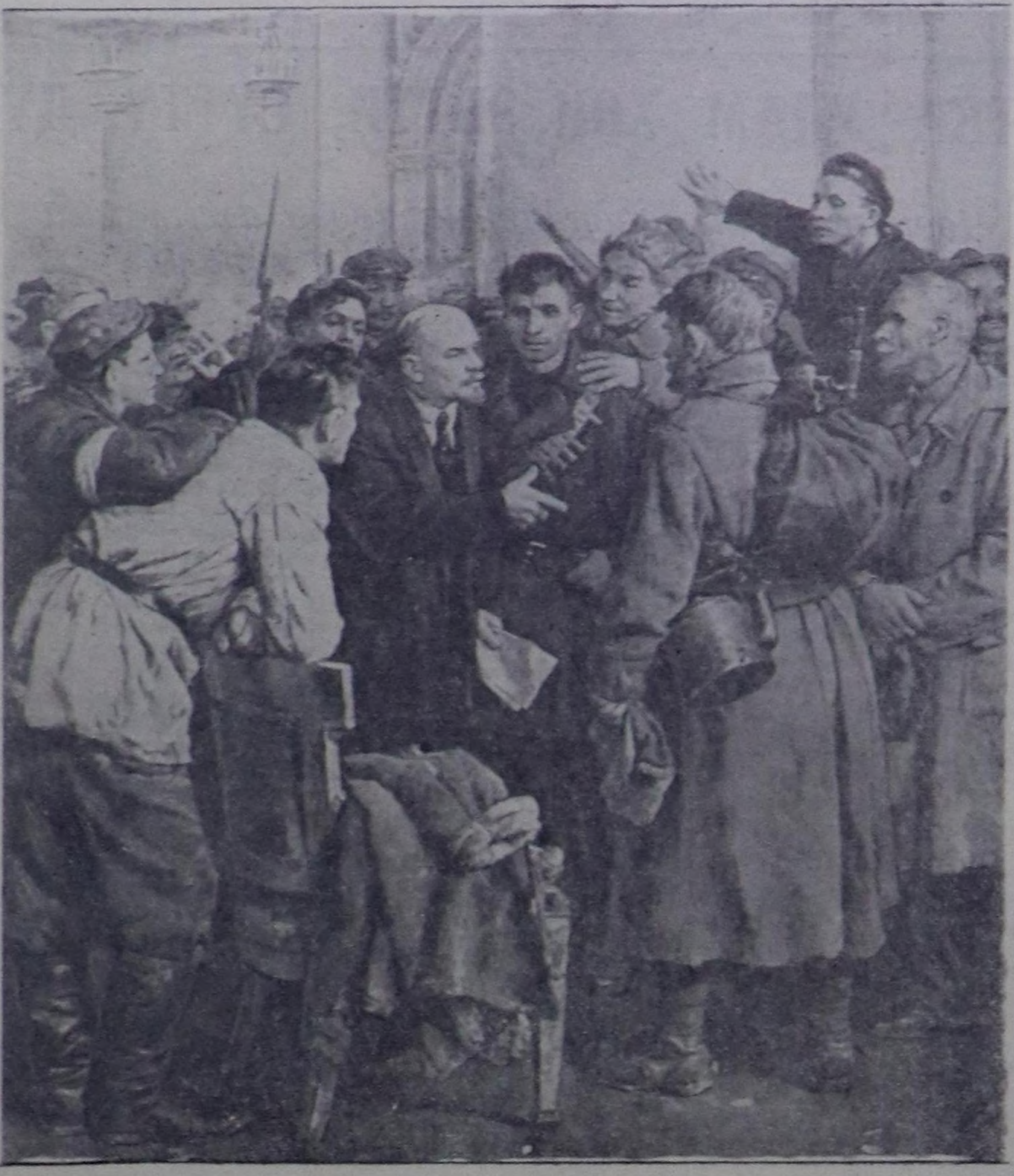

«Смольныйда». Чурукчу В. А. Серовтуң чураан чуруу.

Россияның экономиказын социалистиг эгелерге чаарты организастаар талазы-биле хөй-хөй айтырыгларны: ажылчын контролюнуң дугайын, Улус ажыл-агыйының Дээди Чөвүлелин тургузар дугайын, банкыларны национализастаар дугайын, далай болгаш хем транспортун национализастаар дугайын, чер комитеттериниң дугайын болгаш өске-даа чугула ажылдарын Ленин Смольныйга чогаадып бижээн.

Германия-биле Тайбың чугаалажыышкыннарны Ленин Смольныйдан удуртуп турган. Брест-Литовскиде тайбыңның совет төлээлери-биле демир удазын-биле шуут чугаалажып, Партияның Төп Комитединиң, Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң, Советтериниң Бүгү-Российиниң Күүсекчи Комитединиң хуралдарынга чүве чугаалап, тайбың керээни чарар дээш демисежип турган.

Чаа, Совет чазактан айтыышкыннарны болгаш директиваларны алыр дээш, Россияның бүгү-ле булуңнарындан муң-муң ажылчыннар болгаш тараачыннар, солдаттар болгаш матростар Смольныйже кээп турганнар. Партияның болгаш күрүнениң удуртур ажыл-чорудулгазын чай-чапсар чокка кылып турган эң берге байдалдарда Ленин Смольныйдан шынны тып алыр дээш кээп турган тараачын төлээлерни боду хүлээп ап, олар-биле чугаалажыр үе-шакты база тып ап турган.

Ынчан Ленин хүндүс-даа, дүне-даа сергек ажылдаар турган. Октябрь революциязының соонда Улус Комиссарларының Чөвүлелинге херек эргелекчизинге ажылдап турган кызыл гвардейжи Ю. П. Сергееваның сактыышкынында чугаалааны болза:

— Улус Комиссарларының Чөвүлелинге ажыл хүнү эртенгиниң 9 шактан эгелеп турган, ынчалза-даа Владимир Ильич 9 шакка 15 минута четпейн турда-ла ажылдап эгелей берген олурар. Ол чурттуң бүгү булуңнарындан болгаш даштыкыдан оон адынга чүс-чүзү-биле кээп турган чагааларны болгаш телеграммаларны ол хамыктың мурнунда номчуур турган.

Владимир Ильич ажылчы чоннарның дилеглерин, негелделерин, хомудалдарын болгаш айтырыгларын билген турар чорукту бодунга хоойлу кылдыр санап турган. Ооң соонда билдириишкин, негелде, дилег болгаш анаа чагаалар бүрүзүнүң ужур-утказының талазы-биле чүнү кылырының дугайында айтыышкыннарын биске, аппараттың ажылдакчыларынга бээр турган. Ленин кандыг-даа чагаа, бижикке харыыны ол-ла хүнүнде чорударын негээр чораан.

Бир эвес келген чагаа кайы-бир тускай улус комиссариадының ажылынга хамаарышкан таварылгада безин бо айтырыгның талазы-биле чүнү кылган дээр дугайын Ленинге илеткээр—хоолгазын көргүзер азы телефон-биле дыңнадыр ужурлуг турган бис. Күүселдениң дугайын илеткээрин бистиң кайы-бирээвис уткан ийикпе азы ол-ла хүнүнде чай албайн барган болзувусса Владимир Ильичиниң ол дугайында сагындырыг бижии эртен кээривиске бистиң столувус кырында чыдар боор чүве. Бистер ол бичии демдеглелчигештерни «ильичевтии» дижир турган бис, ынчангаш олар аргалыг-ла болза эвээш болзун дээш чүден-даа артык орайдажыр улус болгай бис.

Бюрократизмниң кандыг-даа хевирлиг илерээшкиннери-биле демисежиринге болгаш эрги, дужуметчи аппараттың ол артыышкыннарын көөр хөөн чок чорукка Ленин бодунуң үлегери-биле бисти шак ынчаар өөредип чораан.

Партияның болгаш улустуң мурнунга бедик хүлээлгени медерел билир чорукту Ленин эң бедии-биле үнелеп чораан. Оон-биле кады ажылдап турган азы оон арга-сүме айтырган кижи бүрүзүн ол ындыг чорукка өөредип чораан.

Владимир Ильичиге бир-ле катап кезек кижилер чедип келгенин сактыр-дыр мен. Олар болза саботаж чарлаан дужуметтерниң орнунга улус комиссариаттарының бирээзинге янзы-бүрү дужаалдарга чоокта чаа томуйлаттырган ажылчыннар чүве. Моон мурнунда күрүне аппарадынга кажан-даа ажылдап чорбаан кижилерниң мурнунга бергелерниң тургустунуп келгени билдингир.

— Бистерни бүдүрүлгеже дедир чорудуп көрүңер, анаа баргаш, революцияга ажыктыг хөй чүүлдерни берип болур бис, — деп олар чугаалап турганнар.

Владимир Ильич оларны кичээнгейлиг болгаш шынгыы дыңнааш, мынча деп чугаалады:

— Мен база-ла күрүнени кажан-даа эргелеп, башкарып чорбаан болгай мен, ынчалза-даа партия биле улус бо ажылды меңээ, дааскан. Ынчангаш меңээ көргүскен идегелди бадыткаар ужурлуг мен. Ону шак ынчаар күүседирин силерге база сүмелеп тур мен.

Владимир Ильич сагылга-чурум бүгү кижилерге бир дөмей болур ужурлуг деп санавышаан, бедик сагылга-чурумнуг болур чоруктуң үлегерин бүгү-ле кижилерге көргүзүп турган.

Бир-ле катап Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң ээлчеглиг хуралынга улус комиссарларының бирээзи келбейн барган. Дараазында болган хуралга база келбээн, ынчаарга келбээнинин чылдагаанын Владимир Ильичиге дыңнатпаан болган.

Ленин келбээн ол кижини: «тыпкаш, эккээр» деп дораан бир кижини чоруткан.

Дилээшкин үр болбаан. Келдирген комиссар хуралга чүге кээп шыдаваанының дугайында үр-ле илеткеп туруп берген. Оон илеткелин дыңнааш, Владимир Ильичиниң кысказы-биле харыылааны болза:

— Силерниң чылдагааннарыңарны чөптүг эвес деп санап тур мен. Бодуңарга доңгулданы бижип алыңар.

Совет кижилерниң сагыш-сеткилдериниң болгаш бодалдарының дугайын, оон дугайында тураскаалды эң-не үнелиг эртине кылдыр улустуң кадагалап чоруур кижизинге оларның ынакшылының дугайын бижээн хөй санныг чүүлдер чугаалап турар. Оларның чамдыктары көрүкчүлерниң демдеглел дептеринде бо-дыр:

«Бистер Смольныйга — бирги социалистиг революцияның штавынга чордувус. Бистиң төрээн Ильичивистиң кабинеди сагыш-сеткилге онза уттундурбас кылдыр арттып каар-дыр. Мында эт чүүлүнүң бүрүзү Лениниң эгээртинмес энергиязының болгаш биче сеткилдиг чоруунуң база оон-биле кады делегей пролетариадының баштыңчызы болур ооң өндүр чаагайының дириг херечизи болур-дур.

Якут АССР-ниң төлээлери.»

«Ильичиниң бижээн эргим үнелиг одуругларынче көрүп, тайбың дугайында ленинчи декреттиң мурнунга үр-ле турдувус. Тайбың болгаш найыралдыг чурттаар деп ленинчи кыйгырыг бөгүн делегейде кажангызындан артык өткүт чаңгыланып тур. Улустар аразынга тайбың дээш амыр-дыш чок демиселиңер дээш, Ильич Силерге, Силерниң тургусканыңар партияга четтирдивис. Бистиң аас-кежиивис — тайбыңда. Ону дээш бистер демисежип турар болгаш ленинчи ёзу-биле демисежир-даа бис.

Хөй уругларлыг иелер
Богомякова, Груздева,
Барчукова, Катышева
(Новгород).»

Лениниң амыдыралы — эрес маадырлыг чоруктуң үлегери. Ынчангаш оон дугайында, бистиң улуг баштыңчывыстың болгаш башкывыстың дугайында чугаалажы бээривиске-ле бүгү-ле эң бедик болгаш эң улуг чаагай сөстер дыңналып турар ышкаш кылдыр сагындырар Ажылчын ангының мурнунга, ажылчы массаларның мурнунга оон бүгү улуг чаагай ачы-хавыяаларын кижи санап чедер аргажок тур.

Б. МАРКОВ.

РАЙОН БЕЛЕН ЭВЕС

СЭКП Таңды райкомунуң бюрозунуң болгаш райкүүскомнуң каттышкан хуралында

Таңды районнуң тараажылары болгаш механизаторлары чеди чылдың ийиги чылы — 1960 чылда чер ажылының талазы-биле бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Чеди чылдың ийиги чазында кылыр ажылдың улуг хемчээлдиин районнуң чер ажылының ажылдакчыларының алган хүлээлгелери боттары-ла херечилеп турар. Тараажылар болгаш механизаторлар бо чазын тарылганың ниити шөлүн 78.900 гектар чедиририн, оон иштинде тараа культураларын 58.750 гектар черге тарыырын, мал чеми культураларны 19.490 гектарны, кукурузаны 1830 гектарны тарып олуртурун социалистиг хүлээлгезинге көргеннер. Оон ыңай чеди чылдың ийиги чылында тарааның ниити чыылдазын 80.000 тонна чедирери, күрүнеге 40.000 тонна тарааны садары база хүлээлгеде айыттынган.

Ол улуг хемчээлдиг ажылдың күүселдези часкы тарылгага өйшаанда эки белеткелден, аңаа үндезилээш, ону кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге эрттиреринден хамааржыры билдингир. Ынчалзажок чоокта чаа күрүне комиссиязы районнуң совхозтарының болгаш колхозтарының часкы тарылгага белениң хынап көргеш, район ниитизи-биле часкы тарылгага белен эвес бооп турарын комиссия даргазы эш Зайцев СЭКП райкомунуң бюрозунуң болгаш райкүүскомнуң хуралынга илеткеп берген. Аңаа олурушкан бюро болгаш күүском кежигүннери, совхозтарның директорлары, колхозтарның даргалары, партия организацияларының секретарьлары болгаш инженерлер комиссияның үндүрген түңнелинге каттышканнар.

Кол четпес чүве болза, часкы тарылгага кирер техниканы четче белеткевээни болгаш ону кончуг багай кадагалап турары болур. Районнуң колхозтарында болгаш совхозтарында тарылгага кирер 321 тракторларның 265-жи муң-не белен. Ынчалзажок ам-даа 77 тракторлар септелгеде турар. «Тиилелге», «Межегей» совхозтарда техника багай кадагалаттынып турар. «Тиилелге» совхозта техника ажык черде турар болгаш хир-чамга туттурган. Ында 15 тракторлар тергиин четпес кадагалалда. «Элегес» совхозта 5 кукуруза олуртукчуларынга кижи холу дээп көрбээн, солидол-биле каш каът кылдыр чаап каан турганын күрүне комиссиязы илереткен.

Көдээ ажыл-агый машиналары база четче белеткеттинмээн. 259 трактор андазыннарының 219-зун ажылга кийрип болур турзажок, 40 андазыннар амдыгаа чедир септелгеде хевээр. 277 сеялкаларның 79-зу база септелгеде турбушаан. Оон ыңай 9 культиватор, 3 лущильник база белен эвес.

Кывар, чаар материалдарны сөөртүп чедирип аары база хожудап турар. Чижээ, негеттинип турар 2085 центнер бензинниң 1116 центнери, 476 центнер дизель үзүнүң 292 центнери, 7304 центнер дизель оттулукчузунуң 4313 центнери сөөртүп алдынган. Колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчулары ол ажылды чугулага албайн чиик көрүп турары-биле ындыг байдал тургустунган.

Часкы тарылга үезинде 140 автомашиналар ажылдаар ужурлуг. Ынчалзажок оларның иштинде 125 машина белен, оон өскелери ам-даа септелгеде турары автопарк ам-даа белен эвезин көргүзүп турар.

Колхозтарда болгаш совхозтарда үрезин четчир санныы-биле урлунза-даа ону тарыырының шынарынга чедирери ам-даа доозулбаан. Ажыл-агыйларда кызыл-тастың 15.197 центнер, суланың 3700 центнер, арбайның 5600 центнер үрезиннери ам-даа тарыырының шынарынга чедир арыглаттынмаан чорук — сорттуг үрезиннерни калбаа-биле ажыглаарының негелдезин хажыдып турары ол болур.

Районнуң ажыл-агыйлары 1580 парник рамаларын белеткээр турган, 790-ну белеткеп алганнар. Аңаа хереглеттинер 1135 тонна өдектиң чүгле 633 тоннаазын төккен.

Бюронуң болгаш күүскомнуң каттышкан хуралынга санал берген эштер часкы тарылгага белеткелдиң четпес боор турарының кол чылдагааны ажыл-агыйларның удуртукчулары часкы тарылгага белеткелди чиик көрүп, боттарының күштеринге болгаш аргаларынга эрттир меңээргенип, «ажырбас оң, тараа тарып көрбээн эвес бис» дээр хөөнге алзып турарындан болган деп көргеннер. Ол чорук партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылдың часка белеткел үезинде четпес тургустунганында болганы база демдеглеттинген. Районда 77 тракторлар, 40 андазыннар, 79 сеялкалар белен эвес турда, ону СЭКП райкому-даа, райкүүском болгаш оон көдээ ажыл-агый инспекциязы-даа дүвүреңчиг байдал деп көрбээн болгаш ажыл-агыйның чоруп турарының үезинде эдип алыр чүүл кылдыр санап турганы кончуг буруу. Ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш инженерлер чүгле комиссия ол четпестерни демдеглээн сөөлүнде хөлзеп үгеннер. Ужуру болза, олар ындыг четпестерни боттарының инициативазы-биле шагда-ла чайлаткан турар хүлээлгелиглер.

Техниканың айыыл чок чоруунуң дугайында инструктаж чорудары база уттундурган чыгыы чүүл боор турар.

Районда кукуруза өстүрериниң 19 звенолары тургустунган болза-даа практиктиг өөредилге эртпээни кончуг четпес. Ол чорук кукурузаны херек кырында олуртур үеде шаптык ужураштырып болуру магат чок.

Совхозтарда болгаш колхозтарда хову турлагларын дериринче ам-даа кирбээн. Поварларны шилип аары, кухня херекселдерин четчелээри, турлагларны чугайлаары болгаш аштаары, сонгаларын шилдээри ам-даа кылдынмайн турар чорук — тараажыларның болгаш механизаторларның амыдырал-чуртталгазынга четпес кичээнгей салдынганын херечилеп турар.

Партийжи-политиктиг, культура-массалыг ажылдың төвү хову турлаглары болу бээр ужурлуг турбуже, бо талазы-биле кылдынган чүүл амдызында каракка көзүлбейн турар. Клубтарның, библиотекаларның, көжер кинонуң ажылын боттуу-биле эде планнааш, тодаргай даалганы культура ажылдакчыларынга бээри ам-даа кылдынмаан.

Райпо тараажылар болгаш механизаторлар ышкаш часкы тарылгага база-ла белеткенир хүлээлгелиг. Ындыг турбуже, бо талазы-биле амдызында кылдынган боттуг чүүл көзүлбейн турар. Медицина албан черлериниң ажылы база-ла ындыг.

Часкы тарылгаже кирерин Таңды районну белен эвес деп күрүне комиссиязының үндүрген түңнели шын болгаш барымдаалыг. Район ам бедик дүжүт дээш демиселдиң бирги чадазынче кирериниң бүдүүзүнде. Ынчангаш бюро болгаш күүскомнуң каттышкан хуралы бүгү белеткелдерни чоокку хүннерде доозар деп шиитпирни хүлээп алган. Партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылдың кол уун часкы тарылга белеткелинде четпестерни доп-дораан чайладырынче угландырары — часкы тарылганы кыска хуусаада, 8 — 10 ажыл хүннеринде доозарының, оон-биле бедик дүжүттүң үндезинин салырының чедиишкинин хандырар.

С. ТАМБА,
«Шынның» корреспондентизи.

Дораан-на үрелип эгелээн

Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» колхозунуң Баян-Кол, Эжим бригадаларында шык базырыышкыны эгелээн. Ынчалза-даа колхозтуң часкы тарылгага белен эвес болганы баштайгы хүннерде дораан көстү берген. 13 тракторнуң 10-ну ажылга белен эвес болгаш 15 сеялкаларның септелгезиниң шынары куду болган. Оон кол чылдагааны колхоз баштаар чериниң даргазы эш Талчин, инженер-механик эш Данков септелге үезинде ажылды кыры-биле көргеш, септелгениң шынарынче кичээнгей салбайн турганында.

Шагаан-Арыг СТС-ке септээн «ДТ-54» деп 4 тракторнуң 2-зи тарылга шөлүнге баргаш үрелген. Оон өске ийи тракторнуң септелгези ам чаа эгелээн. Дуржулгалыг трактористер Д. Кызыл-оол, К. Крас-оол, А. Кызыл-оол оларның Шагаан-Арыг СТС-ке үр үеде септеп келген «ДТ-54» деп тракторну колхоз төвүнге безин арай боорда чедип келгеш, катап септелгеге кирген. Тракторист Ш. Черлик-оолдуң «Беларусь» тракторун колхозтуң механиги эш Данков ай ажыг үеде септээш, ажылга үндүрүп чадап каан. Бо чорук механиктиң ажылга озал, шүшпең чоруундан болган.

Тракторлардан өске чепсектерниң септелгези база харык чок болган. Кажан чер аңдарар дээш чеде бээрге, чамдык андазыннарның бистери безин бизеттинмээн болгулаан, ол ышкаш культиваторлар, сеялкалар четче септеттинмээн.

Бригадирлер Базыр-оол, Серээдар олар кажан часкы хову ажылы эгелевээнде тарылгага белен бис деп бадыткап турганнар, а ам херек кырында бригадаларның хову турлаглары белен эвес болгулаан.

Колхоз бо чылын Эжимге 400 га ажыг шөлдүг чаа бригаданы тургускан. Аңаа суггаттыг черлерни ажыглаары-биле суггат бугаларының унун аштап арыглаар, баштайгы эрип баткан суглар-биле элээн хөй черлерни суггарар ужурлуг. Ындыг турбуже амга чедир бугаларның бөдүүн аштталгазын дооспаан. Ол бригадада бир «Беларусь» трактор тракторист чогундан аңаа турар.

Колхозта часкы хову ажылы эгелээн болза-даа, ажылды кайын, канчаар эгелээриниң тодаргай планы чок болганындан агроном эш Шагин девиденчиг байдалга таваржып турар.

Б. БААЗАН,
«Шынның» штаттан дашкаар корреспондентизи.

1960—61 өөредилге чылынга

Чаа-Хөл районнуң ортумак школазының башкылары болгаш үстүкү класстарының өөреникчилери часкы дыштаныылга үезинде 1960—1961 өөредилге чылында школаның оттулар ыяжының белеткелин Калбак-Эзим тайгазынга организастыг чорутган.

56 кижи ийи бригада 14 звено болуп үстүп алгаш, аразында социалистиг чарышты шалыпкын ажылдаан. Маңаа башкылар Докаш-оол, Вайнберг, өөреникчилер Эрес-оол, Маннай-оол, Маадыр-оол, Чурагашева, Чечек болгаш өскелер-даа хөй токпак хап, мурнакчы ажылдааннар.

Башкылар болгаш өөреникчилер часкы дыштаныылга үезинде төрээн школазынга 180 кубометр ыяшты хап тургускан. Ам оон сөөртүлгезин чоруда берген.

В. ДОРЖУ.

1960 ЧЫЛДЫҢ БИРГИ КВАРТАЛЫНДА СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРНИҢ КҮҮСЕЛДЕЗИ

Эр, херээжен колхозчулар, совхозтар болгаш СТС-тер ажылчыннары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери

Эьт, сүт, дүк болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын күрүнеге хөйнү бээр дээш бүгү курлавырларны болгаш аргаларны ажыглап, улам күжениишкинниг ажылдаалыңар!

Күрүнеге эьт садар талазы-биле социалистиг хүлээлгезин күүсеткен мурнакчы колхозтар

Колхозтар	Районнар	Хүлээлгези (центнер-биле)	Күүсеткени	Хуузу
Жданов аттыг	Улуг-Хем	10	68	680,0
«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	52	189	363,4
«Искра»	Чөөн-Хемчик	60	171	285,0
«Ишкин»	Сүт-Хөл	60	165	275,0
Киров аттыг	Сүт-Хөл	80	217	271,2
«Май 1»	Тожу	20	54	270,0
«Чодураа»	Улуг-Хем	40	104	260,7
Ленин аттыг	Чөөн-Хемчик	54	119	220,3
«Совет Тываның 5 чылы»	Барыын-Хемчик	30	66	220,0
«Кызыл тук»	Каа-Хем	52	100	192,3
«Комсомол 30 чылы»	Барыын-Хемчик	30	56	186,0
«Совет Тыва»	Тожу	30	54	180,0
«Чаа орук»	Эрзин	14	25	178,8
«Тиилелге»	Бии-Хем	90	157	174,4
Ленин аттыг	Улуг-Хем	30	47	157,3
[illegible]ызыл тараачын»	Бии-Хем	370	572	154,6
«Бора-Тайга»	Сүт-Хөл	60	92	153,3
«Большевик»	Барыын-Хемчик	60	74	122,5
«Кызыл тараачын»	Барыын-Хемчик	80	96	120,0
«Тиилелге»	Каа-Хем	88	101	114,7
«Хорум-Даг»	Чөөн-Хемчик	40	45	112,5

Күрүнеге сүт садар хүлээлгелерниң күүселдези

(Эрткен чылдың бирги кварталы-биле деңнээрге)

Районнар	1960 ч. (центнер-биле)	1959 ч. (центнер-биле)	Хуузу
Тожу	397	19	2089,0
Өвүр	261	104	250,9
Чаа-Хөл	663	290	228,6
Чөөн-Хемчик	1123	509	220,6
Таңды	1121	700	161,5
Сүт-Хөл	274	192	143,2
Бай-Тайга	424	300	141,3
[illegible]а-Хем	2696	1685	106,5
Тес-Хем	210	212	99,0
Улуг-Хем	1885	2115	89,1
Барыын-Хемчик	141	162	87,0
Бии-Хем	2039	2747	74,2
Эрзин	328	764	42,9
СОВХОЗТАР:			
«Кызыл партизан»	827	311	265,9
«Өөк»	1784	1019	175,5
«Межегей»	1889	1169	171,4
«Элегес»	1190	872	136,4
«Тиилелге»	311	157	134,3
Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы	225	17	126,4

Бызааларны өстүрүп доруктурар талазы-биле эң эки көргүзүглерни чедип алган эьткир инектер кадарчылары

Ады, фамилиязы	Колхоз, совхоз	Район	Быжыглаан инектер	Ам бар бызаалар	Ооң иштинде чагыштырып эмзирер арга-биле	Бызааларны камгалап алган хуузу	Хонукта ортумак деңзи немелдези (грамм)
У. Суван	«Тиилелге»	Каа-Хем	—	84	—	100	650
К. Архипова	«Тиилелге»	Каа-Хем	134	223	89	100	450
Т. Куксин	Ленин аттыг	Каа-Хем	40	68	28	100	450
П. Кузнецов	«Тиилелге»	Каа-Хем	81	113	32	100	470
Е. Ондар	«Большевик»	Чөөн-хемчик	40	40	—	100	—
Бадын-оол	«Кызыл тук»	Өвүр	65	50	—	100	—
Д. Мижит	«Торгалыг»	Өвүр	67	29	—	100	—
Х. Сүрүү	«ҮТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	119	44	20	100	—

Бызааларны өстүрүп доруктурар талазы-биле колхозтарның болгаш совхозтарның эң эки көргүзүглерлиг бызаа ажаакчылары

Ады, фамилиязы	Колхоз, совхоз	Район	Быжыглаан бызаа	Хонукта ортумак деңзи немелдези (грамм)
А. Блинов	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	46	841
Л. Чорагашева	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	42	777
В. Михайлова	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	50	700
Н. Агеева	Ленин аттыг	Каа-Хем	46	683
Ч. Чыдыг-кыс	«Элегес»	Таңды	23	630
Д. Завьялова	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	40	600
Гуполова	«Өөк»	Бии-Хем	70	600
В. Шевченко	«Х Улуг хурал»	Улуг-Хем	30	600
В. Жирнова	«Октябрь 14 чылы»	Каа-Хем	56	600
Даш-уруг	«Май 1»	Тожу	18	500
Чучуу	«Май 1»	Тожу	18	490

Хаван оолдарын өстүрүп доруктурар талазы-биле колхозтарның болгаш совхозтарның эки көргүзүглерлиг хаван ажаакчылары

Ады, фамилиязы	Колхоз, совхоз	Район	Быжыглаан хаван	Алган хаван оолдары	Камгалап алган хуузу	Төрээн хаванга онаштыр алган хаван оолдарының саны
А. Тамарская	«Тиилелге»	Бии-Хем	25	130	100	10,0
Е. Ильина	«ҮТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	25	87	100	9,6
С. Монгуш	«Тиилелге»	Таңды	15	36	100	9,0
Б. Салчак	«Мурнакчы»	Бай-Тайга	23	73	100	8,0
Д. Толбаа	«СЭКП XX съездизи»	Улуг-Хем	34	276	92,2	7,5
Б. Анай	«СЭКП XX съездизи»	Улуг-Хем	34	276	92,2	7,5

Сүттүң ниити бүдүрүүшкүнүнге белеткелдерниң бот-деңзизи

(центнер-биле)

Колхозтар	Районнар	Бүгү алган сүт	Күрүнеге сатканы	Хуузу
Киров аттыг	Сүт-Хөл	68	113	166,1
«Тиилелге»	Бай-Тайга	63	94	149,2
«Кызыл сылдыс»	Эрзин	151	199	131,7
«Коммунизмче орук»	Эрзин	67	70	104,4
«Кызыл тук»	Каа-Хем	400	411	102,7
Ленин аттыг	Тес-Хем	132	129	97,7
«Тиилелге»	Каа-Хем	690	664	96,2
«Кара-Хөл»	Бай-Тайга	79	76	96,2
«Искра»	Чөөн-Хемчик	400	365	91,2
«Чаа орук»	Эрзин	121	109	90,0
Ленин аттыг	Каа-Хем	510	454	89,0
«Совет Тыва»	Каа-Хем	180	145	80,5
Ленин аттыг	Чөөн-Хемчик	142	112	78,8
«Бора-Тайга»	Сүт-Хөл	64	50	78,3
«Коммунизмче орук»	Каа-Хем	350	274	78,2
«Торгалыг»	Өвүр	146	113	77,3
«Мөрен»	Эрзин	65	50	76,9
«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	730	559	76,5
«Октябрь 14 чылы»	Каа-Хем	490	369	75,3
«Кызыл тук»	Өвүр	104	77	74,0
Ленин аттыг	Чаа-Хөл	166	120	72,2
«Совет Россия»	Таңды	763	523	68,5
«Октябрь 30 чылы»	Чөөн-Хемчик	236	153	64,8
«Бурунгаар»	Чаа-Хөл	379	320	64,4
Ленин аттыг	Улуг-Хем	481	304	63,2
«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	1547	965	62,3
«Кызыл тараачын»	Чөөн-Хемчик	230	141	61,3
«Коммунизмче орук»	Чөөн-Хемчик	310	190	61,2
«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	370	224	60,5
«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	2170	1296	59,7
«Ленинчи орук»	Каа-Хем	220	124	56,3
«Найырал»	Чаа-Хөл	419	223	53,2
«СЭКП XX съездизи»	Улуг-Хем	254	129	50,7
«Совет Тыва»	Тожу	520	262	50,3
«Май 1»	Тожу	269	135	50,1
«Ишкин»	Сүт-Хөл	178	87	48,8
Сталин аттыг	Чөөн-Хемчик	118	56	47,4
«Хадын»	Бии-Хем	699	312	44,6
«Коммунизмче орук»	Өвүр	162	72	44,4
«Алдан-Маадыр»	Сүт-Хөл	54	24	44,4
«Х Улуг хурал»	Улуг-Хем	465	210	45,1
«Большевик»	Барыын-Хемчик	188	79	42,0
«Большевик»	Чөөн-Хемчик	169	69	40,8
Жданов аттыг	Улуг-Хем	120	59	40,8
«Тиилелге»	Бии-Хем	473	188	39,7
Сталин аттыг	Бай-Тайга	194	76	39,2
«Бора-Тайга»	Сүт-Хөл	95	37	38,9
«Искра»	Бии-Хем	668	243	36,3
«Мурнакчы»	Бай-Тайга	171	57	33,3
«Чодураа»	Улуг-Хем	535	170	31,7
«Кызыл тараачын»	Барыын-Хемчик	77	24	31,1
«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	163	49	30,0
«Комсомол 30 чылы»	Барыын-Хемчик	85	24	28,2
«Совет Тываның 5 чылы»	Барыын-Хемчик	54	15	27,7
«Ак-Эрик»	Тес-Хем	179	49	27,3
«Чодураа»	Тес-Хем	131	32	24,4
«Бурунгаар»	Каа-Хем	150	34	22,6
«Найырал»	Бай-Тайга	151	29	19,2

Тайылбыр: Сүт-Хөлдүң Киров аттыг, Бай-Тайганың «Тиилелге», Эрзинниң «Кызыл сылдыс», «Коммунизмче орук», Каа-Хемниң «Кызыл тук» колхозтарында саткан сүт бирги кварталда бүдүргенинден ажып турар, чүге дээрге 1959 чылдың декабрьда саап алдынган сүт күрүнеге саткан сүттүң санынга кирген.

Хаваннарны семирти азыраар талазы-биле эки көргүзүглерлиг хаван ажаакчылары

Ады, фамилиязы	Колхоз, совхоз	Район	Быжыглаан хаван	Хонукта ортумак деңзи немелдези (грамм)
К. Сугоранова	«Тиилелге»	Бии-Хем	120	450
Глебов	«Межегей»	Таңды	375	400
А. Хасаншин	«Элегес»	Таңды	700	320
В. Чистаева	«ҮТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	631	275
П. Лузин	«Кызыл партизан»	Таңды	469	300

КОЛХОЗТАРГА БОЛГАШ СОВХОЗТАРГА ИНЕКТЕРНИ БАЗА КАЗЫРАЛАРНЫ ЭДЕРИШТИРЕРИНИҢ КВАРТАЛ ОНААЛДАЗЫН КҮҮСЕТКЕНИ

Районнар	Инектерни эдериштирген хуузу	Казымыраларны эдериштирген хуузу
Чаа-Хөл	276,7	217,8
Сүт-Хөл	143,3	30,0
Барыын-Хемчик	130,0	90,0
Эрзин	112,2	30,0
Каа-Хем	93,2	60,0
Чөөн-Хемчик	73,9	34,2
Улуг-Хем	70,3	30,0
Бай-Тайга	68,3	44,0
Таңды	59,5	50,7
Тес-Хем	51,4	—
Өвүр	50,7	13,3
Бии-Хем	46,2	46,7
Тожу	—	—
СОВХОЗТАР:		
«Тиилелге»	375,0	155,0
«ҮТКА 25 чылы»	245,6	470,0
«Кызыл партизан»	192,5	220,0
«Барлык»	188,9	350,0
«Элегес»	145,5	70,0
«Межегей»	138,8	240,0
«Өөк»	80,0	150,0

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА БОЛГАШ СОВХОЗТАРЫНДА СҮТТҮҢ НИИТИ БҮДҮРҮҮШКҮНҮ

(1959 чылдың бирги кварталы-биле деңнээрге)

Районнар	1960 ч. (тонна)	1959 ч. (тонна)	Хуузу
Чаа-Хөл	96,5	57,8	167,0
Чөөн-Хемчик	171,0	119,5	143,1
Бай-Тайга	65,8	49,1	134,0
Каа-Хем	352,5	267,2	131,9
Эрзин	40,3	31,5	127,9
Улуг-Хем	356,4	289,6	124,2
Тес-Хем	44,3	36,7	120,7
Тожу	78,9	65,4	120,6
Таңды	174,4	144,7	120,5
Сүт-Хөл	36,5	32,9	110,9
Өвүр	41,3	37,3	110,7
Барыын-Хемчик	40,4	37,5	107,7
Бии-Хем	455,1	501,6	90,7
СОВХОЗТАР:			
«Кызыл партизан»	89,2	37,7	236,6
«Тиилелге»	40,1	20,3	197,5
«Межегей»	226,5	157,9	143,4
«Элегес»	149,8	124,1	120,7
«ҮТКА 25 чылы»	81,5	67,5	120,7
«Барлык»	39,1	32,9	118,8
«Өөк»	142,5	120,0	118,7

ЭРТКЕН ЧЫЛДЫҢ БИРГИ КВАРТАЛЫ-БИЛЕ ДЕҢНЭЭРГЕ ЭЬТКИР-СҮТКҮР ИНЕККЕ ОНААШТЫР СҮТ СААЛДАЗЫ

Районнар	1960 ч. (кг)	1959 ч. (кг)	Хуузу
Чөөн-Хемчик	132	83	159,0
Чаа-Хөл	209	147	142,2
Сүт-Хөл	55	40	137,5
Каа-Хем	262	195	134,4
Улуг-Хем	195	146	133,6
Тожу	246	197	124,9
Тес-Хем	98	81	121,0
Бай-Тайга	108	90	120,0
Эрзин	76	64	118,7
Өвүр	79	74	106,8
Таңды	185	185	100,0
Бии-Хем	243	272	89,3
Барыын-Хемчик	141	170	82,9
Совхозтар:			
«Тиилелге»	208	89	233,7
«Кызыл партизан»	335	192	174,5
«Элегес»	485	325	149,2
«Межегей»	541	370	146,2
«Барлык»	244	199	122,6
«ҮТКА 25 чылы»	410	444	92,3
«Өөк»	291	400	72,7

«Элегес» совхозтуң төп сүт-бараан фермазының саанчылары А. Кармалитова, В. Чащина, Ф. Оюн, Д. Оюн олар сүт саалдазын көвүдедир дээш саанчыларның чарыжынга эки көргүзүглерни чедип ап турар. Бо чылдың бирги кварталында оларның кайызы-даа саар инек бүрүзүнден 499-тан 608 килограмм чедир сүттү саап алган. Фермада саанчылар амгы үеде инектерни электромеханиктиг автосаалдазынче шилчээн. Ооң ачызы-биле саанчыларның ажылы чиигээн. Автосаалда чок турда фермага 12 саанчы ажылдап турган. Ам ында 4 саанчы, база бир эвээр барымдаалап ажылдаар саанчы ажылдап турар. Автосаалданың дузазы-биле саанчы бүрүзү 30 инекти саап турар.

Чуруукта: (солагай талазындан оң талаже) саанчылар Д. Оюн, Ф. Оюн, В. Чащина, О. Бичикмаа, А. Кармалитова, М. Верещагина.

Фото В. Чапайкинниң.

Эьт бүдүрүүшкүнү

(1959 чылдың бирги кварталы-биле деңнээрге, тонна-биле)

Районнар	1960 ч.	1959 ч.	1959 чылга удур хуузу
Сүт-Хөл	63,3	19	227,3
Өвүр	52,1	18	233,8
Чөөн-Хемчик	106,4	50	212,8
Улуг-Хем	90,3	76	118,8
Каа-Хем	72,2	61	118,3
Бии-Хем	123,6	112	110,3
Чаа-Хөл	23,7	22	107,7
Бай-Тайга	29,2	30	97,3
Тожу	11,6	14	82,8
Барыын-Хемчик	51,5	84	61,3
Тес-Хем	19,9	35	57
Эрзин	27,6	55	50,1
Таңды	36,2	119	30,4
СОВХОЗТАР:			
«Кызыл партизан»	21,3	0,7	3042,8
«Межегей»	28,5	4,4	647,7
«Тиилелге»	14,9	3,1	480,6
«Өөк»	16,2	5,0	324,0
«Барлык»	29,3	14	209,2
«Элегес»	19,4	31,7	61,1
«ҮТКА 25 чылы»	3,6	18,8	13,8

Күрүнеге эьт садар талазы-биле хожудап турар колхозтар

Колхозтар	Районнар	Хүлээлгези (центнер-биле)	Күүсеткени	Хуузу
«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	90	87	96,6
«Алдан-Маадыр»	Сүт-Хөл	50	48	96
«Коммунизмче орук»	Чөөн-Хемчик	87	79	90,8
«Октябрь 14 чылы»	Каа-Хем	43	39	90,6
«Тере-Хөл»	Каа-Хем	60	53	88,3
«Хадын»	Бии-Хем	90	76	84,4
«Найырал»	Чаа-Хөл	80	66	82,5
«Кызыл тараачын»	Чөөн-Хемчик	85	68	80,0
«СЭКП XX съездизи»	Улуг-Хем	80	50	62,1
«Коммунизмче орук»	Каа-Хем	48	29	60,4
«Октябрь 30 чылы»	Чөөн-Хемчик	80	39	43,7
Сталин аттыг	Чөөн-Хемчик	55	22	40,0
«Найырал»	Бай-Тайга	40	13	32,5
«Малчын»	Бай-Тайга	120	36	30,0
Сталин аттыг	Бай-Тайга	50	14	28,0
«Коммунизмче орук»	Эрзин	100	26	26,0
«Мурнакчы»	Бай-Тайга	40	10	25,0
«Совет Тыва»	Каа-Хем	66	16	24,2
«Тиилелге»	Бай-Тайга	40	8	20,0
«Мөрен»	Эрзин	40	7	18,2
Ленин аттыг	Чаа-Хөл	50	9	18,0
«Искра»	Бии-Хем	90	9	100,0
«Совет Россия»	Таңды	80	5	6,7
«Кара-Хөл»	Бай-Тайга	30	1	3,3
«Ленинчи орук»	Каа-Хем	35	1	2,8
«Кызыл тук»	Өвүр	45	—	—
«Х Улуг хурал»	Улуг-Хем	30	—	—
«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	50	—	—
«Чодураа»	Тес-Хем	70	—	—
«Ак-Эрик»	Тес-Хем	70	—	—

Эьткир-сүткүр инекке онааштыр сүт саалдазының талазы-биле мурнап турар колхозтор

(1959 чылдың бирги кварталы-биле деңнээрге)

Колхозтар	Районнар	1960 ч. (кг)	1959 ч. (кг)	Хуузу
«Ишкин»	Сүт-Хөл	119	38,3	310,7
«Коммунизмче орук»	Чөөн-Хемчик	206,7	72,5	286,4
«Ленинчи орук»	Каа-Хем	287	113	253,9
«Кара-Хөл»	Бай-Тайга	71,3	31	229,0
Сталин аттыг	Бай-Тайга	193,4	89,4	216,8
«Чаа орук»	Эрзин	120,7	64	188,5
Ленин аттыг	Улуг-Хем	178	96	185,4
Сталин аттыг	Чөөн-Хемчик	99	53,8	184,0
«Кызыл тараачын»	Чөөн-Хемчик	95	52,4	181,3
«Большевик»	Чөөн-Хемчик	142	79,3	179,0
«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	387	220	175,9
«Кызыл тук»	Каа-Хем	280	160	175,0
«Мөрен»	Эрзин	64,5	37	174,3
«Хорум-Даг»	Чөөн-Хемчик	95,5	55,9	170,8
«СЭКП XX съездизи»	Улуг-Хем	101,6	66	153,8
«Мурнакчы»	Бай-Тайга	171,3	112	152,6
«Октябрь 14 чылы»	Каа-Хем	337	222	151,8
«Тиилелге»	Каа-Хем	347	229	151,5
«Х Улуг хурал»	Улуг-Хем	232	155	149,6
«Чодураа»	Улуг-Хем	178	119	149,5
«Большевик»	Барыын-Хемчик	221	152	145,3
«Октябрь 30 чылы»	Чөөн-Хемчик	82	59,9	139,2
«Найырал»	Чаа-Хөл	231,6	172,7	134,1
«Совет Россия»	Таңды	222,3	163	132,3
«Бурунгаар»	Чаа-Хөл	209,4	159,0	131,6
«Кызыл сылдыс»	Эрзин	150,5	115	130,9
«Искра»	Чөөн-Хемчик	236	183,5	128,6
«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	284	221	128,5
«Совет Тыва»	Тожу	299	236	126,7
Киров аттыг	Сүт-Хөл	31	24,5	126,5
Ленин аттыг	Тес-Хем	55	44	125,0
«Чодураа»	Тес-Хем	120	96,8	123,9
Сталин аттыг	Таңды	78,3	64	122,3
Ленин аттыг	Каа-Хем	328	271	121,0
Ленин аттыг	Чаа-Хөл	176,6	139,0	120,5
«Май 1-зи»	Тожу	182	155	117,4
«Коммунизмче орук»	Өвүр	108	92	117,2
«Ак-Эрик»	Тес-Хем	179	155	115,2
«Тиилелге»	Бии-Хем	177	159	111,3
Жданов аттыг	Улуг-Хем	79,6	72	110,6
«Коммунизмче орук»	Каа-Хем	294	266	110,5
«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	393	373	105,3
«Кызыл тук»	Өвүр	95	92	103,3
«Совет Тыва»	Каа-Хем	103	101	101,9
«Коммунизмче орук»	Эрзин	67,0	66	101,5
«Торгалыг»	Өвүр	54	54	100,0

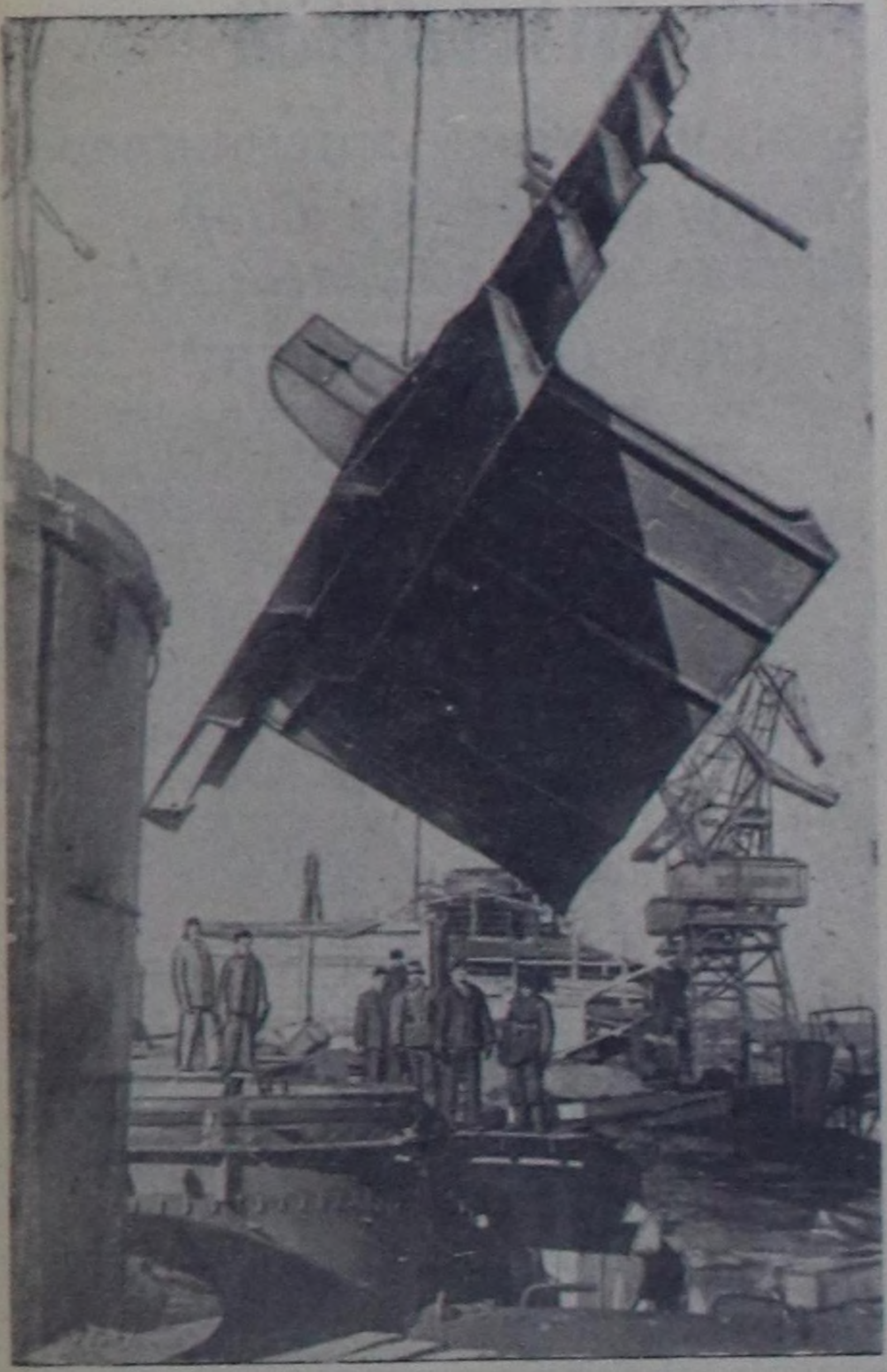

ЛЕНИНГРАД. Шериг талазы-биле ап көөр болза амгы дайынчы корабльдер ажык чок, олар чүгле ракеталарның часпайн адарынга таарымчалыг чүүл болур. Оларга олуруп алгаш, чүгле күрүнениң албан ажылының ужурунда чер чорууурунга олар эки деп Никита Сергеевич Хрущев АКШ-ка албан ужурунда чораан үезинде чугаалаан.

Бо чылын Ленинградта крейсерлерниң бирээзиниң кезектерин дүжүрүп эгелээн. Ооң улуг үгербооларының уннарын дүжүрген. Крейсерниң хараар черлерин, көвүрүглерин, бедик суургаларын, якорьларын, хоолайларын эзилдирери-биле чоруткан.

Корабльдиң кезектерин шуптузун сугга турда-ла чазып, дүжүрүп турар.

Шеригге албан эрттиргениниң соонда төрээн хоорайында ээп чанып келген эвээш эвес дайынчы далайжылар ук корабльдиң кезектерин дүжүреринде ажылдап турарлар. Крейсерден алган демир аймаа улус ажыл-агыйынга калбаа-биле хереглеттинер дээрзин олар билир. Оон эзилдирип алган каң электростанцияларының турбиналарын, станоктарны болгаш өске-даа тайбың херекселдерни кылырынга ажыглаттынар. Корабльден алган стол, сандайлар, шывыглар болгаш эжиктер, өске-даа чүүлдер транспорт болгаш ус-тывыш судноларынга ажыглаттынар.

Ам далайларга чүгле тайбың корабльдер эштир апаар.

Чурукта: крейсерниң шалазын чазып турары.

Фото И. Барановтуу.
СЭТА-ның фотохроникасы.

А. И. МИКОЯН ИРАКТА

Багдадка болган хүлээп алыышкын

БАГДАД. (СЭТА). Апрель 12-де саң-хөө министри, ол ышкаш Ирактың үлетпүр министриниң хүлээлгезин күүседип турар Мухаммед Хадид хүндүлүг совет аалчы—ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоянның алдары дээш улуг хүлээп алыышкын тургускан. Ирак чазактың кежигүннери, ирак шеригниң дээди офицерлери, чер-черниң садыг-үлетпүр бөлүктериниң төлээлекчилери, Ирак республиканың министерстволарының болгаш төп албан черлериниң харыысалгалыг ажылдакчылары хүлээп алыышкынга олурушканнар. А. И. Микоян-биле Ирак күрүне ажылдакчыларының аразынга эп-найыралчы беседалажыышкыннар болгулаан.

Хүлээп алыышкын чылыы-биле болуп эрткен.

Ирактың демир-орукчуларында

БАГДАД. (СЭТА). Апрельдиң 13-түң эртенинде ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоян Ирак республиканың демир орук бүдүрүлгелеринге чораан болгаш Багдадтың паровоз септээр Шураджин заводу-биле, паровоз депозу, конструктор бюрозу болгаш эртем-шинчилел лабораториязы-биле таныжып көрген.

Демир-орукчулар, ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар хүндүлүг совет аалчыга изиг байырын чедиргеннер. Демир орук клувунга эртенги шайлалга болган. Аңаа демир-орук эргелелиниң чиңгине директору Заки Тевфик чүве чугаалааш, А. И. Микоянга изиг байыр чедирген.

А. И. Микоян харыы чугаазынга Ирактың демир орук транспортун хөгжүдеринге улам улуг чедиишкиннерлиг болурун ирак ажылчыннарга болгаш инженерлерге күзээн.

Ооң соонда А. И. Микоян болгаш ону үдеп чоруур кижилер Багдадтың мурнуу уунда Ефрат хемде Мусаив дээр суггарылга тудуушкунунга чорааннар.

Садыг-үлетпүр бөлүктериниң төлээлекчилеринде

БАГДАД. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоян Ирактың садыг-үлетпүр бөлүктериниң төлээлекчилери-биле апрель 13-те Багдадтың «Мансур» клувунга ужурашкан. Ужуражыышкынның үезинде А. И. Микоян сураглыг ирак бүдүрүлге ээлери-биле болгаш садыг фирмаларының баштыңнары-биле беседа кылган. Ийи чурттарның аразынга экономиктиг харылзааларны моон соңгаар калбартырының аргаларының дугайында ук беседалажыышкынның үезинде савал-онал солушканнар.

Ирак республиканың садыг министри Абдель Латиф Аш-Шавваф ужуражыышкынга база олурушкан.

Совет элчин черинге хүлээп алыышкын

БАГДАД. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоян апрель 13-түң кежээзинде Совет Эвилелиниң Ирак республикада элчин черинге улуг хүлээп алыышкын тургускан.

Хүлээп алыышкынга олурушканнар: Ирак республиканың премьер-министри генерал Абдель Керим Касем болгаш ирак чазактың өске-даа кежигүннери, Ирактың шериг губернатору генерал Ахмед Эль-Абди, ирак шеригниң дээди офицерлери, министерстволарның болгаш төп албан черлериниң харыысалгалыг ажылдакчылары, Ирактың садыг-үлетпүр бөлүктериниң төлээлекчилери, ирак найысылалдың хөй-нийтизиниң хөй санныг төлээлекчилери. Ол ышкаш ССРЭ-ниң Ирак республикада элчини Г. Т. Зайцев, А. И. Микоянны үдеп чоруур совет төлээлериниң кежигүннери: даштыкы садыг министриниң оралакчызы И. Ф. Семичастнов, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Чоокку Чөөн чүк чурттарының килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы А. Д. Щиборин, Ирак республикада туруп турар даштыкы дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары болгаш кежигүннери ол хүлээп алыышкынга база олурушканнар.

Чылыг болгаш эп-найыралчы байдалга болуп эрткен ол хүлээп алыышкын үезинде совет артистерниң күжү-биле концерт көргүскен.

Глезосту база катап Корфу ортулукта кара бажыңче шилчиткен

АФИНЫ. (СЭТА). Афинының негелде-хомудал судунга М. Глезостуң хомудалын катап көргениниң сөөлүнде апрель 11-де Манолис Глезосту Корфу ортулукта ортаакы чүс чылдарның үезинде херектээннерни олуртуп турган кара бажыңче катап алгаш барган. Глезостуң бодунуң чоокта чаа медеглээни-биле алырга, ол боду ук кара бажыңның өлүрүп шаажылаар кижилер чыдар секторунда чыдып турар. «Авги» солунуң дыңнадыын ёзугаар алырга, Глезостуң камгалакчылары шүүгү министерствозунга чораан болгаш Глезосту элээн чиик байдалдыг кара бажыңга олуртур деп шериг судунуң шиитпиринге безин чөрүштүр, ону кадыг аажылап турарынга удурланыышкынын медеглээннер. Глезоска хамаарыштыр ындыг хемчеглерни камгалал министерствозунуң айтыышкынын ёзугаар чорудуп турар чүве, чүге дээрге Глезосту ооң эргезинде шилчидип берген дээрзиниң дугайын Глезостуң камгалакчыларынга шүүгү министерствозу дыңнаткан.

Кыдаттың кур черлеринде

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдатка 1959 чылдың күзүнүнден эгелээш, бо чылдың марттың төнчүзүнге чедир 3,3 миллион га чаа черлерни ажыглалда киирген. Синьхуа агентилелиниң медеглеп турары болза, бирги беш чыл планының үезинде ажыглалда кииртинген бүгү черлерниң 60 ажыг хуузу болбушаан, ук девискээрлер Кыдаттың мурнуу, соңгу-барыын талаларында болгаш далай кыдыын дургаар чаптылган.

Кыдатта ам-даа 113 миллион гадан хөй аңаа чыдар черлер бар, ынчангаш ук девискээрлер амгы үеде ажыглап турар шөлдерден элээн хөй катап делгем болганын КУР-нуң көдээ ажыл-агый министерствозунуң кылган шинчилели көргүскен.

Министр эрге-дужаалын Оберлендер катап эдилевес

БОНН. СЭТА-ның корреспондентизи Ю. Борисовтуң дамчыдып турары болза: Бонның министри Оберлендерниң «дыштаныр» чоруй барганының түс черниң политиктиг бөлүктери колдуунда ооң албан ажылындан дүшкени кылдыр чаңгыс аай көрүп турар. Эрге-дужаалынга ооң катап келбези шиитпирлеттинген херек деп ында санап турар.

Оберлендерниң бо базымынга кижилер элдепсинмээн. Сөөлгү айларда, ылаңгыя сөөлгү неделяда «Оберлендерниң херээ» барыын-герман парлалганың арыннарынга үргүлчү үнүп келген. Бонның ол министриниң нацисчи кем-буруулуг төөгүзүнүң улам-на чаа-чаа барымдаалары хүн келген тудум-на билдингир апарып турар. Чоокта чаа Москвага болган парлалга конференциязының дугайын барыын-герман бүгү солуннарның арыннарынга дыңнаткылаан турган, ында Оберлендерниң кем-буруулуг херектериниң дугайында чаа барымдааларны кииргилээн.

Оберлендерниң кем-буруулуг херээн илереткени Аденауэрниң чазааның ат-алдарынга улуг согуушкун болган.

Оберлендерниң 1933 чылдан бээр эртип келген оруунуң истелгезин чорудар талазы-биле Бундестагтың тускай комиссиязын тургузар дугайында Германияның социал-демократтыг партиязының негелдезинге холбаштыр «Оберлендерниң херээ» онза чидиглени берген. Бир эвес ук комиссия ылап-ла истелгени чоруда берген турган болза, Оберлендерниң бодунуң болгаш ооң камгалакчыларының бодап турганынга канчап-даа дүүшпес апаар турганы чугаажок. Христиан-демократтыг партияның болгаш Германияның социал-демократтыг партиязының төлээлекчилери сөөлгү ийи хүннерде барык үзүктел чок чугаалажыышкыннар чорудуп келгениниң түңнелинде «чөпшээрежилгени» чедип алганнар. Ол чүл дээрге, христиан-демократтыг партияның төлээлекчилери Оберлендерни «дыштандырып» чорударын аазааннар, ол болза шынында ону албан дужаалындан дүжүргени ол, а Германияның социал-демократтыг партиязы истелге талазы-биле парламент комиссиязын тургузарының дугайында саналын киирериндең ойталаар болганнар.

Часкы аңнаашкын дугайында

Ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң күүсекчи комитединиң 1960 чылдың апрель 4-те үндүрген шиитпирин ёзугаар янзы-бүрү уксаалыг эр өдүректерниң болгаш кастарның часкы аңнаашкынын апрель 24-тен май 3-ке чедир чөпшээрээн. Оларны аңныыр билеттиг кижилер областың аңныыр черлериниң путёвказы-биле аңнаар болгаш бир аңчы хүнде 6 эр өдүрек база 1 кастан хөй кушту өлүрүп болбас.

Тожу районнуң, Каа-Хемниң «Тере-Хөл» колхозунуң колхозчулары хамаарышкан райкүүскомнарның чөпшээрели-биле өдүректерни, кастарны аңнаар.

Эрткен чылдарда часкы аңныыр сезоннарының үезинде чамдык кижилер аңныырның доктаадып тургустунган чурумнарын үрээр таварылгалар тургулаан. Оларның кол куруузу аңныыр биледи чокка, хуусаа бетинде азы төнгенде аңнаар чоруктарны болдуруп турган. Ол ышкаш ужуп чораан куштарны боолап болбас болгаш аңнаарынга биче калибрлиг боолар хереглеп болбас дугайында чурумнарны чамдык кижилерниң талазындан үреп турар.

Часкы үеде өдүректерниң болгаш кастарның эр, кызын барымдаалавайн өлүрер чорук, олар чуургалапканда оларны чыыр болгаш уязын үрегдеп чок кылыр чорук аңныыр ажыл-агыйынга улуг когаралдарны чедирип турар.

Часкы аңнаашкында аңчыларны коллективтиг-биле тайгалар, хөлдер, хемнерже чорударын аңныыр ниитилелиниң баштаар чери организаставайн турар. Бир эвес коллективтиг аңнаашкынны эки организастаар болза, ажылчы чоннарның культурлуг дыштаныылгазынга база спортчу аңнаашкынга улуг ужур-дузалыг болуру чугаажок. Ол ышкаш ийи-чаңгыс кижилерниң талазындан аңныырның чурумун үрээр чоруктарны болдурбазынга ол база дуза болур.

Шагның кайы-даа үезинде аңнаарын хорувайн турар араатан аңнарны болгаш куштарны массалыы-биле аңнап узуткаарынга коллективтиг үнүүшкүн-биле аңнаашкынны организастаар херек. Бөрүлерни, адыгларны, өргелерни, саасканы, каарган болгаш өске-даа хоралыг аң, куштарны массалыы-биле узуткаарынга коллективтиг аңнаашкыннарны тус-тус черлерге организастап болурунуң бүгү аргалары бар.

М. ШУР-ООЛ,
Куранныыр инспекциязының улуг инспектору.

Областың штанга маргылдаазы

Кызылдың күш-культура болгаш спорт бажыңынга областың бирги чери дээш штанга көдүрериниң маргылдаазы болуп эрткен. Аңаа Таңды, Каа-Хем районнарның, спорттуң «Труд», «Трудовые резервы» эки-тура ниитилелдериниң командалары киришкен.

Эң чиик деңзиге «Труд» ниитилелиниң төлээзи В. Лузин штанга көдүрериниң үш хевиринге 230 кг-ны көдүргеш, II разрядтың нормазын күүседип, бирги черни алган. Ийиги черни В. Мурыгин, үшкүзүн Чертыгашев (Таңды) алган.

Чартык-чиик деңзиге Г. Петров («Труд») үш хевирге 290 кг-ны азы областың мурнундагы рекордтуңдан 22,5 кг хөйнү көдүрген. Ийиги черни областың эрткен чылдагы чемпиону А. Клейменых алган. Чиик деңзиге «Труд» ниитилелиниң спортчузу И. Чижов база-ла 290 кг-ны көдүргеш, бирги черни алган. Ийиги черде Александров («Труд») болгаш үшкүзүнде Прохоров («Динамо»).

Чартык ортумак деңзиге бирги черни («Трудовые резервы») ниитилелиниң төлээзи Ю. Ваганов алган. Ортумак деңзиге А. Соломенников 260 кг-ны көдүргеш, бирги черни алган. Чартык аар деңзиге В. Шошин тиилээн, а аар деңзиге В. Якушев бирги черни алган.

Ийи хүн үргүлчүлээн маргылдааның команда талазы-биле бирги черин спорттуң «Труд» эки-тура ниитилелиниң штангачылары алган. Ийиги черни Каа-Хем районнуң көдээ спортчулары, а үшкүзүн «Трудовые резервы» ниитилелиниң командазы алган.

Бирги үш черни алган командаларны спорт ниитилелдериниң болгаш организацияларының област[illegible] эвилелиниң Чөвүлелиниң дипломалары-биле, а тус-тус хевирлерге эки көргүзүглерни чедип алган спортчуларны спорттуң хөрек демдектери болгаш өртектиг чүүлдер-биле шаңнаан.

Г. ПЕТРОВ.

ДЕЛЕГЕЙ ЧЕМПИОНУ АТ ДЭЭШ

Он ийиги салыышкынга ойнакчылар база-ла хайымнашканнар

Гроссмейстерлер М. Ботвинник биле М. Тальдың аразынга хөл-шыдыраа талазы-биле делегейниң бирги чери дээш маргылдаазының 12 дугаар салыышкынының уламчылаашкыны апрель 13-те ССРЭ-ниң хөл-шыдыраазының Төп клувунга болган.

Мурнунда ойнаашкынны ара соксадырда Ботвинник үшкү шугумда турган оолду дөрткү шугумче көшкен болган. Ойнаашкынны уламчылааның соонда Ботвинникке бир оол болгаш мерзе арткан, а Тальга чүгле мерзе арткан.

Ботвинниктиң уъдуп алыр дээш кылган оралдажыышкыннары шуптузу болдунмаан. Ынчангаш 73 дугаар көште ойнаашкын хайым болуп доозулган.

Моон-биле маргылдааның бирги чартыы доозулган. Олар 12 удаа ойнааннар. Тальдың саны 7, а Ботвинниктии—5.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

ЧУРАГАЙЛАР ЧУГААЛАП ТУР

Чүс хар—ындыы кыдыы эвес!

АКШ-тыындан хөй★Якутия Кавказ-биле деңнежип тур★Россияда эң-не кырган кижи

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп Статистика Эргелелиниң дыңнадыын номчаан боорсилер. Бир эвес утпаан болзуңарза, ында: ССРЭ-де кижиниң кайы хире үр чурттаары ортумаа-биле 1957—1958 чылдарда 68 хар болган (хаанныг Россияга 32 хар турганынга удур) деп чурагайларны номчаан силер.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Төрээн чуртунуң алдарын болгаш хамаарышпас чоруун фронтуларга камгалап тургаш, улгады берген назылыг хөй кижилер өлгени дээрзи билдингир болгай. Ол үениң дургузунда хөй-хөй ындыг кижилерниң калы кошкаан дээрзи база-ла билдингир. Ынчалзажок сөөлгү чээрби чылдарның дургузунда бистиң чуртувуста улгады берген назылыг кижилерниң саны бүдүн чартык катаптаан хөй көвүдээн, чүл дизе—олар 1939 чылда 16,6 миллион турган болза 1959 чылда—25,5 миллион четкен. Өөрүнчүг чүүл-дүр!

Эң улуг физиолог эртемденнер И. И. Мечников, И. П. Павлов, А. А. Богомолец олар кижи 120—150 чыл чурттаар ужурлуг деп санап турганнар. Украин физиолог А. В. Нагорныйның бижээни: «100 хар четпээнде өлген бүгү-ле кижилерни элекке өлген деп санап болур».

Бо түңнелдиң шынныын узун назы назылаан хөй-хөй чижектер бадыткап турар, а ол чижектер чоннуң сөөлгү чизе бүрүткели-биле тодараттынган. Чизе бүрүткелдиң түңнелдерин ажылдап кылганындан ап көөрге, амгы үеде Россия Федерациязында:

80-ден 89 чедир харлыг 849 муң кижи;

90-дан 99 чедир харлыг 100 муң кижи;

100-тен өрү харлыг 9,5 муң кижи бар болуп турар.

Сөөлгү чизе бүрүткелдиң үезинде сезен хар харлаан салгакчы кижилер хан төгүүшкүннүг дөрт дайынга таварышканнар. Ол дайыннарга кол нуруузунда эр кижилерниң иштинден хөй кижилер өлген дээрзи билдингир. Моон ужурунда узун назылыгларның дөрттүң үш кезии херээженнер болуп турарында чиктиг чүве чок. Ынчаарга чүс хар ажа бергеннерниң аразында эр кижилер чүгле бештиң бир кезии болуп турар.

Солун чүүл бар—Россия Федерациязында чүс харлыг чурттакчылар АКШ-тыынга бодаарга барык үш катап хөй. Миллион кижиниң иштинде РСФСР-де олар сезен бир, а АКШ-та—чүгле үжен кижи болуп турар.

Узун назылыг кижилер чуртуң мурнуу даглыг чурттарында онза хөй деп бодал калбаа-биле нептерээн. Шынап-ла, ындыг узун назылыг кижилер муң кижи бүрүзүнге онаажтыр Соңгу Осетияда—он беш, Чечен-Инкушетияда—он, Дагестан республикада—он беш, а Кабардин-Балкарда—харын-даа он сес болуп турар. Ооң-биле кады Россия Федерациязында муң кижи бүрүзүнге сезен ажыг харлыг кижилер сес кижи онаажып турар. Ынчаарга миллион кижиге онаажтыр санаарга чүс харлыг кижилер Чечен-Инкушетияда—353, Дагестанда—606, Кабардин-Балкарда—690, Соңгу Осетияда—699 болуп турар. А ол ындыг турда Москва областа олар чүгле он дөрт, Владимир областа—он алды, Коми АССР-де—он.

Томскиде күрүнениң медицина институду узун назы талазы-биле кабинет тургускан, ында элээн каш эртем ажылдакчылары хөй-нийти шугуму-биле ажылдап турар. Узун назылыглар чүгле Кавказта хөй болуп турар кылдыр санаар теорияны эде көөр болза чогуур деп томскичилер санап турарлар. Ол институттуң медээлерин ёзугаар алырга, Даг Алтайның сес аймактарында узун назылыг кижилер бүгү Грузияда чеже бары-биле деңболуп турар, ынчаарга Якут АССР-ниң Вилюйск районуол талазы-биле харын-даа Абхазия-биле деңнежип болур.

Чизе бүрүткелдиң материалдары томскичилерниң ол түңнелдерин чамдык черге-биле бадыткап турар. Россияның европа кезээниң элээн каш областарында болгаш Сибирьде узун назылыг кижилерниң саны мурнуу чүктээзиндээзи-биле дөмей болуп турар. Чижээлээрге, Псков областа чоннуң муң кижи бүрүзүнге онаажтыр сезен ажыг харлыг кижи он алды болуп турар, а Дагестан АССР-де—15, Смоленск областа—13, Ростов областа—11, Курган областа—11.

Чизе бүрүткелдиң үезинде 120-ден 156 чедир харлыг чүс ажыг кижи демдеглеттинген. Оларның аразында—Краснодар крайның Кошехабльск районнуң Ходзь суурда 145 харлыг агыдейжи колхозчу Хаджи Куфрежевич Яганов; Чечен-Инкуш АССР-ниң Шалинск районнуң Шали суурда 145 харлыг Зула Чайтемирова болгаш 143 харлыг Наназт Юсупова олар база бар. Бо даңзыга оон ынай Оренбург чурттуг 143 харлыг Айна Фатефовна Мургалимованы, Кемерово областың Таштагольс районда 135 харлыг колхозчу Савелий Константинович Карасевти болгаш өскелерни-даа киирип болур.

Сибирьниң областарындан узун назылыгларның хөйүнүң талазы-биле Якутия—бирги черде. Ында чүс хар ажыг 158 кижи чурттап турар. Бир эвес узун назылыг кижилер бир миллион кижиниң аразынга чеже онаажырыл кылдыр аңаа санап көөр болза, Якут АССР-ниң көргүзүү Чечен-Инкуш АССР-ниинден шоолуг ылгал чок: Якутияга 324, а Чечен-Инкушетияга—353 кижи онаажыр.

Дараазында чүүл база солун: узун назылыгларның сезен ажыг хуузу көдээ черлерде чурттап турар болгаш колхозтарда азы боттарының коданының ажыл-агыйларында ажылдап үргүлчүлевишаан турар. Бо чорук болза, кырган назын идепкейлиг болур ужурлуг дээр дугайында И. И. Мечниковтуң өөредиин бадыткап турар.

Моон мурнунда узун назы назылаар чорук чүгле Кавказтың улустарында бар кылдыр санап турган. Чизе бүрүткел ол бодалга база-ла чазалганы кылган. Чүс харлыгларның аразында чеден ажыг хуузу орустар, хөй-хөй татарлар, якуттар, башкирлер, удмурттар болгаш өске-даа националдарның төлээлекчилери бар болуп турар.

Шынап-ла, үстүнде айыттынган саннар хөй чүүлдерниң дугайын чугаалап турар-дыр.

В. МИРКИН.
РСФСР-ниң ТСЭ-зиниң чизе бүрүткел килдизиниң начальнигиниң оралакчызы.
(«Советская Россия» солундан).

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА,

КУЛЬТУРА БАЖЫҢНАРЫНГА, КЛУБТАРЫНГА

ЫТТЫГ КАДЫН

деп кинону көрүңер. Бо кинону А. П. Чеховтуң ол-ла ышкаш аттыг чогаалындан кылган.

Иосиф Хейфиц сценарийин бижээн болгаш тургускан.

Операторлары: **А. Москвин, Д. Месхиев.**

Чурукчулары: **Б. Маневич, И. Каплан.**

Композитору — **Надежда Симонян.**

Үн тырттырыкчызы— **А. Шаргородский.**

Кол рольдарында ойнап турарлар:

Анна Сергеевна — **И. Саввина.**

Гуров—**А. Баталов.**

Бо кино-чурукту «Ленфильм» киностудиязы 1960 чылда үндүрген.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга): **«Ыттыг кадын»** («Дама с собачкой»)—12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда (а 8.15 шактыынга **«Н. С. Хрущев Индонезияда»** деп кино немей болур).

«Каа-Хем»: **«Илья Муромец»**—11.15, 1.15, 3.15, 5.15 шактарда; **«Улуг амыдырал»** («Большая жизнь»), 1-ги кезээ—7.15 шакта; ооң ийиги кезээ—9.15 шакта.

«Восток»: **«Иванна»**—1.15, 3.15, 5.15 7.15, 9.15 шактарда (а 9.15 шактыынга **«А. И. Микоян Мексикада»** деп кино немей болур).

Тывада септелге заводу Красноярскиниң Улус ажыл-агыйы чөвүлелиниң эргезинден Тыва автотрестиң эргезинге шилчээниниң холбаштыр чарлаары болза, септелге заводу-биле саналгага холбашкан бүгү-ле негелделерни 1960 чылдың май 1-ге чедир киирер. Ол хуусаа эрткен соонда ындыг негелделерни хүлээп албас.

Дирекция.

ТЫВА ОБЛАСТЫҢ ХӨГЖҮМШИИ ТЕАТРЫНГА

Бөгүн—апрельдиң 16-да

М. Шатровтуң

РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ АДЫ-БИЛЕ

деп үш көжегелиг, маадырлыг шиизи болур.

Шииниң эгелээри—кежээкиниң 7 шак 30 минутада.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00139 Чагыг № 1078. Культура эргелелиниң типографиязы.